

NOTAT

om EU's nye medlemslande

På landet i Polen:

»Jeg klager ikke«

Turbovæksten er slut

Oprør mod klimamål

Ungarene mest utilfredse

NOTAT går i dybden og giver indsigt hver måned

TILBUD TIL NYE LÆSERE:

Få det første nummer for 29,50 kr.
og styr selv hvilke temanumre der ønskes.

www.notat.dk

Ekstra eksemplarer af dette og tidligere numre kan købes til undervisning eller møder. Send en e-mail til notat@notat.dk eller ring på tlf. 86 48 16 00 og få et tilbud.

Du kan nu styre dit abonnement helt selv. Gå ind på www.mitabonnement/notat.dk og tast dit abonnementsnummer – her kan du »pausere«, som vi kalder det. Du vælger bare at springe over, hvis det kommende tema ikke interesserer dig, eller hvis du i en periode ikke har tid til NOTAT-læsning. Så forlænges dit abonnement bare. Mere fleksibelt kan det ikke være.

Hvis du flytter eller ønsker ændringer i dit abonnement, klares det også på hjemmesiden.

Styr selv dit abonnement på: www.mitabonnement/notat.dk

Abonnementsservice:
NOTAT, Ved Søen 1, Jels, 6630 Rødding, tlf. 70 26 16 48
abonnement@notat.dk
Konto til abonnement: Reg. nr. 7990
Konto nr. 2031982

Priser på NOTAT:
Almindelig stykpris:
49,50 kr. ved betaling pr. nummer
45,50 kr. ved betaling for 3 numre = 136,50
43,25 kr. ved betaling for 6 numre = 259,50
41,25 kr. ved betaling for 12 numre = 495,-
Rabat stykpris for studerende og pensionister:
38,00 kr. ved betaling pr. nummer
35,00 kr. ved betaling for 3 numre = 105,-
33,00 kr. ved betaling for 6 numre = 198,-
31,00 kr. ved betaling for 12 numre = 372,-

Institutioner og foreninger stykpris:
68,00 kr. ved betaling for 6 numre = 408,-
66,00 kr. ved betaling for 12 numre = 792,-

Redaktion: NOTAT, Christiansborg, 1240 København K.
redaktionen@notat.dk

I redaktionen: Åge Skovrind, Erling Böttcher (ansv.), Anders Rom Dahl, Staffan Dahllöf, Pelle Christy Geertsen, Kenneth Haar, Luise Pihl og Sven Skovmand.
NOTAT udgives i samarbejde med ind/dem-gruppen i EU-Parlamentet og EUD.
Lay-out og tryk: NOTAT Grafisk, 86 48 16 00
Forsidefoto: AP

Regnskab, annoncer og ledelse:
NOTAT, Nordkystvejen 2 F, 8961 Allingåbro, tlf. 86 48 16 00, notat@notat.dk
CVR nr.: 18411008

ISSN: 1603-7480

Indhold

Fakta om de nye medlemslande	4
Befolkning og økonomiske nøgletal	
Turbovæksten er slut	5
Økonomien er vokset, men der er stadig langt til de gamle medlemslande.	
Finanskrisen slår hårdt	6
De baltiske lande og Bulgarien er mest sårbare.	
De nye medlemslande og euroen	7
Slovenien har indført euroen, og Slovakiet er på vej. For de øvrige er der lang vej endnu.	
Ingen tillid til de politiske ledere	8
Interview med Søren Riishøj, Syddansk Universitetscenter	
God forretning på nye markeder	10
Kapitalstærke kræfter har investeret massivt i de nye markeder mod øst.	
Analyse: Den skæve vækst	12
Polen er blevet et normalt land. Eller er det?	
Byggeboom: Ukrainere og bulgarere skal bygge på polsk ...	14
I perioden 2007-13 investerer EU 104 milliarder kroner i Polens infrastruktur.	
Der er guld for enden af oksekærren	16
Halvlegsresultatet for polsk landbrug er voksende urimeligheder	
»Jeg klager ikke«	18
På besøg hos storbonden Marian Stenzel fra Pekowo ved Zukowo	
Familielandbrug under pres	20
EU betyder mere kontrol, usikre markeder og problemer med afsætning for de mange små landbrug.	
»Fagforeninger? Ikke her!«	21
Portræt af Monika, kassedame i Szczecin.	
Ungarerne er utilfredse og splittede	22
Hestekur skal få økonomien til at overholde kravene fra Bruxelles.	
Tovtrækkeri om klima over jerntæppet	24
Forslag fra Kommissionen vil hindre udvikling, mener de nye medlemslande.	
Gasrør uden om Rusland – og mere atomkraft	26
Energipolitiske prioriteringer hos Tjekkiet, EU's næste formandsland.	
Bevægelighed med forhindringer	28
Den tjekkiske regering vil sætte skub i arbejdskraftens fri bevægelighed.	
Polakkerne er mest glade for EU	30
Befolkningerne i Øst- og Vesteuropa bekymrer sig om forskellige ting.	

Status fra Europas midte

Den største enkeltbegivenhed i EU's historie er uden tvivl udvidelsen med de mange nye medlemslande, over to omgange, 1. maj 2004 med 10 lande og 1. januar 2007 med to lande mere.

Da diskussionen om EU-medlemskab var på sit højeste, var forudsigelserne om de nye medlemslandes skæbne vidt forskellige: De vil blive mast og kvast. Eller de vil få guld og grønne skove.

Befolkningen i de nye lande var ikke i tvivl, de stemte ja med stort flertal, enten ved folkeafstemninger eller i parlamentet. For dem handlede det om historiens lange vingesus, om at høre til i Europas midte, hvad de også gør geografisk set.

Nu er hverdagen begyndt at melde sig – også selv om tilpasningen allerede blev gennemført i årene op til.

Hvordan er det så gået, i dag, næsten fem år efter indtrædelsen i EU? Det er hvad vi spørger om i dette nummer af NOTAT.

Vi har koncentreret os om Centraleuropa og set uden om de to

INTRODUKTION

små i Middelhavet, Malta og Cypern, som har en helt anden historie end alle de andre nye medlemslande. Særligt fokus har vi på tre centrale lande: Polen, Tjekkiet og Ungarn. Og det er der kommet vidt forskellige beretninger ud af. Lige fra ungarsk tristesse og stilstand, via polsk fremgang og optimisme, til Tjekkiet som landet i midten af Europa, også sikkerhedspolitisk. Når Tjekkiet overtager formandskabet i EU fra januar, kommer vi også til at se en helt anden linje i energi- og klimapolitikken – et område hvor der er stærkt modsatrettede interesser mellem øst og vest.

Under alle omstændigheder er det en øjebliks-beretning, vi præsenterer. Den økonomiske udvikling går stærkt, og den igangværende finanskriser vender også op og ned på ting i Centraleuropa.

Generelt går det dog fremad,

med faldende arbejdsløshed, stigende reale lønninger og en god økonomisk vækst. Lige så bemærkelsesværdig er en iøjnefaldende ulighed som EU-integrationen ikke har gjort mindre. I et land som Polen taler man om 3 millioner super-rige, 5 millioner rige – det vil sige som en gennemsnits-dansker – og 30 millioner fattige.

Hvad angår den politiske udvikling, er den stadig i de fleste af landene noget kaotisk, med mistillid til politikerne og til statens institutioner, med lav valgdeltagelse og med placeringer langt nede på den inter-

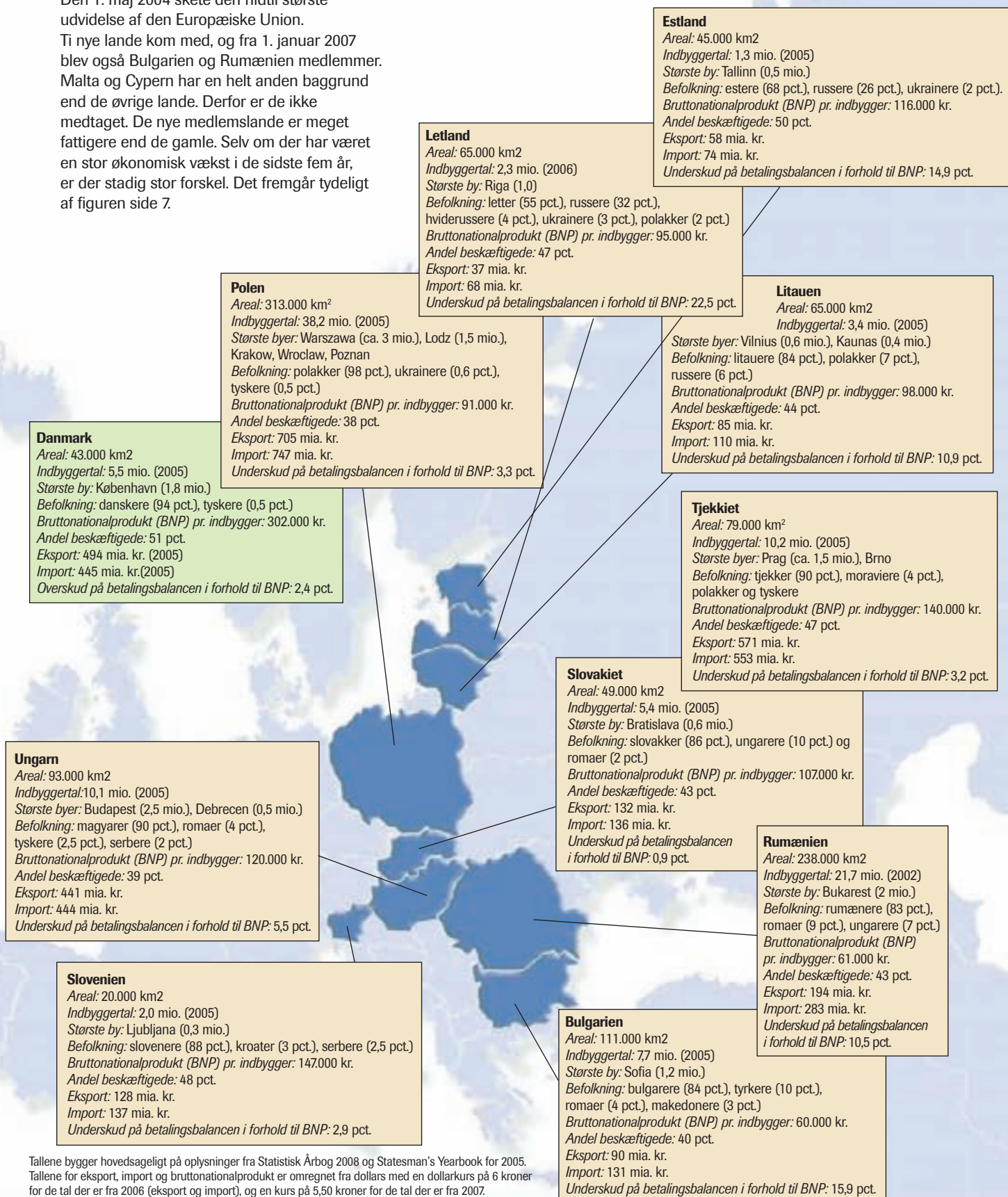

Erling Böttcher
redaktør

nationale korrupsionsliste. Også dette kan du læse mere om på de følgende sider. God læselyst.

Nye medlemslande

Den 1. maj 2004 skete den hidtil største udvidelse af den Europæiske Union. Ti nye lande kom med, og fra 1. januar 2007 blev også Bulgarien og Rumænien medlemmer. Malta og Cypern har en helt anden baggrund end de øvrige lande. Derfor er de ikke medtaget. De nye medlemslande er meget fattigere end de gamle. Selv om der har været en stor økonomisk vækst i de sidste fem år, er der stadig stor forskel. Det fremgår tydeligt af figuren side 7.

Tallene bygger hovedsageligt på oplysninger fra Statistisk Årbog 2008 og Statesman's Yearbook for 2005. Tallene for eksport, import og bruttonationalprodukt er omregnet fra dollars med en dollarkurs på 6 kroner for de tal der er fra 2006 (eksport og import), og en kurs på 5,50 kroner for de tal der er fra 2007. BNP pr. indbygger er angivet i såkaldte købekraftenheder (PPP), det vil sige at der er taget højde for forskelle i landenes pris- og omkostningsniveau.

Turbovæksten

De rekordhøje vækstrater i de nye medlemslande har toppet. Økonomien er vokset, men er stadig langt efter de gamle EU-lande. Turbovæksten har skabt rigdom – til en del af befolkningen, men også alvorlige økonomiske sygdomstegn.

er
slut

ØKONOMISK NEDTUR. Festen er ved at være slut i de baltiske og centraleuropæiske lande. Overalt har der været vækstrater på typisk mellem fem og ti procent – næsten dobbelt så meget som i de gamle EU-lande. I en prognose fra Den Internationale Valutafond, fra oktober 2008, vil væksten i gennemsnit for de ti lande falde fra 7 procent i 2007, til 3,9 procent i år og 2,7 procent i 2009.

»Generelt har de klaret sig fint. Der har været høj vækst, og de nye institutioner der er opbygget til at regulere markedet, retssystemer og nye finansielle systemer, fungerer bedre.«

Det siger professor Niels Mygind, leder af Institut for International Økonomi og Virksomhedsledelse på Handelshøjskolen i København.

Ifølge ham er det ikke så overraskende at vækstraterne nu er på vej ned.

»Det er et led i den samlede proces. I de første år efter omvæltningerne i disse lande (i starten af 1990'erne, red.) skete der et stort fald i produktionen, og der skulle ske en kraftig omstilling. I takt med at institutionerne kom i orden, kom der høje vækstrater. Når man er startet med et lavt udgangspunkt, så går det hurtigt, og

Finanskrisen rammer hårdt

Den nuværende finanskrise slår hårdt i EU's nye medlemslande. Det vil især gå ud over lande med store underskud på betalingsbalancen.

»Mange lande har haft en meget høj vækst, drevet af et stort privatforbrug. For at dække underskuddet på betalingsbalancen er man blevet afhængig af at der strømmer kapital ind i landet, i form af investeringer eller køb af aktier. Nu vil investorerne være mere forsigtige,« siger Lars Christensen, Østeuropa-analytiker hos Danske Bank.

Privatforbruget vil blive bremset og lånemulighederne begrænset, forudser han.

»Det ser værst ud for de lande der har en fastkurspolitik over for euroen: de baltiske lande og Bulgarien. Lande som Polen og Tjekkiet har haft mere balanceret udvikling,« siger Lars Christensen.

»Det ser værst ud for de lande der har en fastkurspolitik over for euroen: de baltiske lande og Bulgarien,« siger Lars Christensen, Østeuropa-analytiker i Danske Bank.

det kan ikke blive ved. Det bliver sværere og sværere at beholde så høje vækstrater,« siger han.

Stadig langt fra Vesten

De høje vækstrater har mindsket forskellene mellem de nye og de gamle medlemslande. Men de nye medlemslande er stadig meget fattigere.

I 2007 var EU's bruttonationalprodukt (BNP) 186.000 kroner pr. indbygger. Alle de nye medlemslande lå under dette gennemsnit. Helt i bund lå Bulgarien og Rumænien med kun 75.000 kroner. Slovenien og Tjekkiet klarer sig bedst og overhaler Portugal som er det fattigste af de gamle EU-lande. Til sammenligning var det danske BNP cirka 230.000 kroner. Alle belø-

bene er angivet i såkaldte købekraftenheder (PPP), det vil sige at der er taget højde for forskelle i landenes pris- og omkostningsniveau.

Professor i økonomi ved Tallinn Universitet Karsten Stæhr skrev i efteråret 2007 i en analyse af de tre baltiske landes økonomier at »hvis vækstrater på mindst 6 procent kan fortsætte, vil indkomstniveauet i de tre lande nå op på det vesteuropæiske gennemsnit om 15-20 år.«

Baltiske tigerøkonomier

Siden da er ballonen bristet i det som er blevet kaldt "de baltiske tigerøkonomier". I år forventes væksten at blive negativ i Estland og Letland. Gunstige skatteregler for udenlandske investorer skabte, sammen

med lave lønninger, især efter EU-medlemskabet, en hypervækst og overophedede økonomien, særligt i Estland og Letland. Det har ført til skyhøj inflation på over ti procent, eksplosion i boligpriserne og et alarmerende underskud på betalingsbalancen.

De baltiske økonomier er også de mest sårbare. Restriktioner på udenlandske investeringer er fjernet. Finanssektoren er stort set overtaget af skandinaviske banker. Kursen på de baltiske valutaer er bundet til euroen.

Den faste valutakurs har haft negative konsekvenser, erkender Niels Mygind.

Det har holdt renten nede på niveauet i euro-området og medvirket til at øge underskuddet på handelsbalancen.

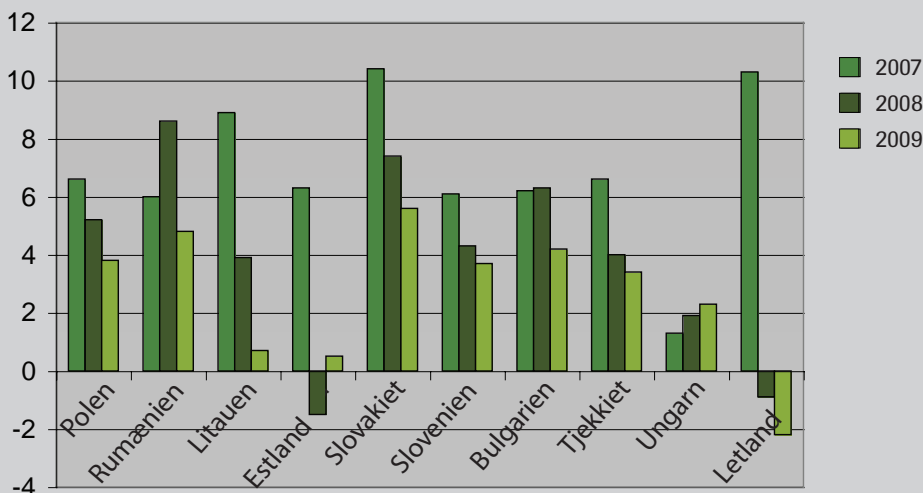
»Men generelt har det været fornuftigt at binde deres valutaer til euroen, fordi det har givet deres økonomier større troværdighed,« siger Niels Mygind.

Slovakiet får euro

Længere mod syd, i Polen, Ungarn, Tjekkiet og Slovakiet, er situationen knap så dramatisk. Væksten har ikke været oppe i samme gear som i de baltiske lande, og derfor bliver nedturen også mindre alvorlig.

Slovakiet skiller sig dog ud med en vækst på 10,4 procent sidste år – den højeste i hele EU. I det hele taget har Slovakiet klaret sig så godt at EU i foråret 2008 sagde god for at den slovakiske koruna skiftes ud med euroen fra nytår. Selv om væksten mere skyldes stigende eksport end indenlandsk forbrug, så har flere slovakere fået råd til mere, i og med at arbejdsløsheden er på vej ned – fra 18 procent i 2004 til nu omkring 10 procent. Ungarn har derimod klaret sig rigtig skidt med nul- eller minusvækst i privatforbruget de sidste par år. Dertil kommer et ko-

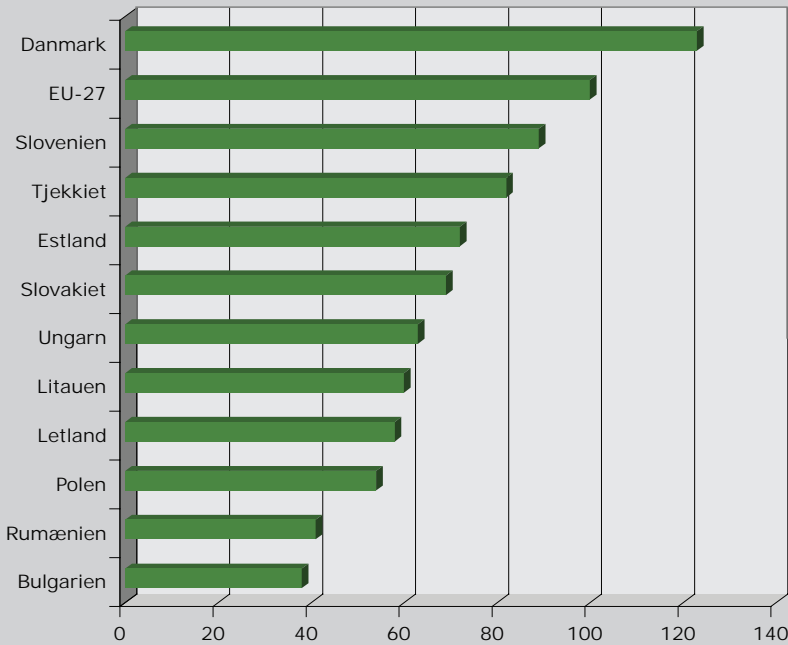
Økonomisk vækst i EU's nye medlemslande

Kilde: Den Internationale Valutafond IMF: World Economic Outlook, oktober 2008. Søjlerne angiver væksten i landenes bruttonationalprodukt. Tallene for 2008 og 2009 er Valutafondens prognoser.

De nye lande er stadig de fattigste

Selv om de høje vækstrater har mindsket forskellen, så er EU's nye medlemslande stadig meget fattigere end de gamle EU-lande. I diagrammet er den gennemsnitlige købekraft i EU sat til 100. Af de gamle EU-lande er det kun Grækenland og Portugal som ligger under dette gennemsnit, mens det er tilfældet for alle de nye medlemslande. Tallene er de seneste 2007-skøn, og viser bruttonationalproduktet pr. indbygger angivet i såkaldte købekraftenheder (PPP). Det giver et mere reelt sammenligningsgrundlag, fordi der er taget højde for forskelle i landenes pris- og omkostningsniveau. Med denne beregning ligger Tyrkiet endda over Bulgarien. Det er nyt i forhold til tidligere opgørelser og skyldes at Tyrkiet har bragt sine beregningsmetoder tættere på dem der bruges i EU.

lossalt underskud på de offentlige budgetter. Det er nu mindsket betydeligt, men prisen har været drastiske offentlige nedskæringer som har gjort regeringen endnu mere upopulær.

Faldende arbejdsløshed

Den polske økonomi står for omkring 40 procent af aktiviteten i alle ti lande. Her er der udsigt til fortsat høj vækst, om end i lidt lavere gear. Arbejdsløsheden fortsætter med at falde, fra næsten 20 procent i 2003 til cirka 6 procent næste år. Sidste år steg lønningerne kraftigt. I kombination med bedre jobmuligheder vil det gøre det mindre attraktivt at søge arbejde i Vesten, særligt i Storbritannien på grund af den dårlige kurs på det engelske pund.

Bortset fra de baltiske lande er der udsigt til faldende arbejdsløshed i hele regionen, og for første gang er arbejdsløsheden lavere i de nye end i de gamle EU-lande.

Reallønnen er steget

Den høje vækst har presset priserne op, og sidste år blev det forstærket af sti-

gende internationale priser på olie og fødevarer. Mest ekstremt ser det ud i de tre baltiske lande hvor inflationen i år forventes at komme over 10 procent.

Det har gjort leveomkostningerne meget større, men lønningerne er i gennemsnit fulgt mere end med.

Et studie fra EU-agenturet Eurofound fra august 2008 når frem til at reallønnen i de nye medlemslande (Cypern og Malta medregnet) steg omkring 5 procent både i 2006 og 2007. Det er 6,5 gange mere end i de 15 gamle EU-lande i 2006 og 25 gange mere end i 2007. Tallene dækker over enorme forskelle mellem lande og mellem økonomiske sektorer. Fælles er imidlertid at de største tabere har været den del af befolkningen som står uden for arbejdsmarkedet, ikke mindst pensionisterne og de ældre langtidsledige. ♦

De nye medlemslande og euroen

Foreløbig er det kun Slovenien der har indført euroen som national valuta. Den 1. januar 2009 forsvinder også den slovakiske koruna til fordel for euroen. Alle landene skal på et tidspunkt indføre euroen. Men deres økonomier opfylder i øjeblikket ikke kravene, og tidsperspektivet er flere gange blevet udskudt.

For at komme med i euro-samarbejdet skal landenes økonomier leve op til fem krav:

- Inflationen må ikke ligge mere end 1,5 procentpoint over de tre EU-lande med den laveste inflation
- Offentligt underskud højst tre procent af bruttonationalproduktet
- Offentlig gæld højst 60 procent af bruttonationalproduktet
- Vekselkurs: Mindst to års deltagelse i det europæiske valutasamarbejde ERM2 (European Exchange Rate Mechanism), uden at have devalueret
- Renten må højst ligge to procentpoint over de tre lande med den laveste inflation.

Det er især kravet om lav inflation som diskvalificerer økonomierne fra at komme med i euroen.

De tre baltiske lande har været med i valuta-samarbejdet ERM2 næsten siden medlemskabet og har bundet deres valuta snævert til euroen. De øvrige lande er ikke med i valutasamarbejdet endnu. ♦

Land	valuta	kurs*	euro**
Bulgarien	lev	381	2010-11
Estland	kroon	47	2011
Letland	lats	1.053	2012
Litauen	litas	216	2010
Polen	zloty	221	2011
Rumænien	lei	202	2014
Slovakiet	koruna	24	2009
Slovenien	euro	746	2007
Tjekkiet	koruna	30	ingen dato
Ungarn	forint	3	2012-14

* Prisen i danske kroner for 100 enheder af udenlandsk valuta. Kurser pr. 29. september 2008.

** Landenes egne mål for overgang til euro.

Ingen tillid til de politiske ledere

Det politiske demokrati lader meget tilbage at ønske i de nye medlemslande. Skuffelse, populisme, mistro og korruption kendetegner det politiske liv.

Afstanden mellem partier og vælgere ser man blandt andet i forhold til USA's planer om at etablere et anti-missil-system i Tjekkiet. 70-80 procent af befolkningen er imod.

POLITISK FRUSTRATION.

Opgøret med de totalitære systemer og integrationen i den vestlige kapitalisme ville bane en direkte vej til velfungerende politiske demokratier. Sådan var den almindelige mainstream forventning. Men det er gået anderledes. I stedet har vi set politikere og regeringer som befinder sig et eller andet sted mellem demokratiske systemer som vi kender dem i Vesteuropa, og autoritære regimer.

Det mener Søren Riishøj, lektor på Institut for Statskundskab ved Syddansk Universitetscenter og en af landets bedste kendere af udviklingen i Øst- og Central-europa. En stor del af forklaringen ligger i det forskerne med et fint ord kalder "post-accession-frustration".

Urealistiske forventninger

»Befolkningerne nærrede urealistiske forventninger om de goder medlemskabet af EU ville føre med sig. Samtidig var der en tendens til at de politiske ledere, i perioden op til medlemskabet, undertrykte populistiske tilbøjeligheder og skruede ned for

indbyrdes modsætninger, for at fremstå i et bedre lys og kvalificere sig til optagelsen,« siger han.

Men allerede året efter medlemskabet kom det populistiske Lov og Orden-parti under ledelse af Kaczynski-brødrene til magten i Polen, i alliance med det populistiske Selvforsvarsparti og det religiøst-konservative Familieparti.

Regeringen indledte en heksejagt på alle som havde arbejdet under det kommunistiske regime. Domstolenes uafhængighed blev undermineret, og homoseksuelle blev udsat for grov undertrykkelse.

Søren Riishøj ser Kaczynski-perioden som eksempel på et "illiberalt demokrati", det vil sige et regime hvor det politiske konkurrence-element og retsstaten ikke fungerer, men hvor regeringen dog er demokratisk valgt.

»Og den blev jo også afsat igen ved et demokratisk valg,« tilføjer han.

Men også i flere andre lande er der eksempler på at de demokratiske spilleregler er kommet på prøve.

Ingen stabilitet

Søren Riishøj minder om optøjerne i Ungarn efter valget i 2006, hvor det næsten udviklede sig til gadekampe, og hvor regeringens manglende popularitet har styrket nationalistiske og fascistiske bevægelser. Den økonomiske tilbagegang har været stærkt medvirkende til denne udvikling i Ungarn, påpeger han.

»Man kunne frygte at fremgangen for den populistiske højrefløj ved det seneste parlamentsvalg i Østrig, hvor to indvandrerfjendske partier fik stor fremgang, vil forstærke denne udvikling i Ungarn. Historisk er der en tæt forbindelse mellem disse to lande.«

Politisk ustabilitet har været et andet karakteristisk træk i den politiske udvikling.

»I mange lande er regeringerne ikke handlekraftige, men omstændighederne skifter fra land til land. I både Rumænien og Polen udspiller sig for tiden en magtkamp mellem præsidenten og parlamentet som lammer lovgivningsprocessen.«

»I Tjekkiet er der ikke tradition for at folk griber til voldeligheder, men her har man haft problemer med en ustabil mindretalsregering,« siger Søren Riishøj.

Afstanden mellem partier og vælgere ser man blandt andet i forhold til USA's planer om at etablere et anti-missil-system i Tjekkiet. 70-80 procent af befolkningen er imod.

»Der er stadig usikkerhed om godkendelsen i parlamentet, især fordi man ikke kan regne med alle de socialdemokratiske medlemmer. Det har skabt voldsomt røre at

den amerikanske ambassade har manipuleret for at få medlemmerne af det socialdemokratiske parti til at stemme ja. Den endelige afstemning er udskudt til december, i håbet om at sagen ikke skal påvirke regionalvalget i oktober,« siger Søren Riishøj.

To frustrationsbølger

Populisme og politikerlede er heller ikke ukendte fænomener i Vesteuropa. Men de populistiske tendenser får mere dramatiske udslag i Østeuropa, fordi deres demokratier ikke er så konsoliderede, mener Søren Riishøj.

Han ser to frustrationsbølger.

Overgangen til demokrati og markedsøkonomi blev vanskeligere og mere modsætningsfyldt end forudset. De sociale og økonomiske problemer rejste, hvad den tyske Centraleuropa-ekspert Kai Olaf Lang betegnede som en "første frustrationsbølge", som skabte politisk nostalgi og gav tidligere kommunister politisk comeback.

Den "anden frustrationsbølge" kom efter EU-medlemskabet.

»Det er i høj grad et spørgsmål om forventninger og realiteter. Det kan godt være, at der har været en stor økonomisk vækst, men det hjælper ikke, hvis forventningerne var endnu større,« siger Søren Riishøj.

En yderligere forklaring er efter hans mening at der ikke er nogen væsentlige forskelle mellem partierne.

»Jeg er bedre end dig«

»Valg handler ikke om ideologiske forskelle, men mere om at jeg kan gøre det bedre end dig. Det bliver mest et spørgsmål om hvilke personer man har mest tillid til, og når man ikke kan vælge mellem reelle alternativer, skaber det frustration.«

Store emner som Irak-krigen eller godkendelsen af missilforsvaret har ikke været en del af valgkampen hverken i Polen eller Tjekkiet. Men måske vil Polens militære engagement i Irak og Afghanistan dog kunne

»Befolkningerne nærede urealistiske forventninger om de gode medlemskabet af EU ville føre med sig. Det har skabt politisk apati og frustration,« siger Søren Riishøj fra Syddansk Universitetscenter.

spille en rolle, spår Søren Riishøj.

Heller ikke EU skiller vandene.

»Medlemskabet betragtes som en kendsgerning, og man skyder ikke skylden for problemerne på EU – endnu, men ser det mere som den nationale regerings ansvar.«

Medierne er generelt kendetegnet af meget revolverjournalistik og bidrager efter Søren Riishøjs mening til at fremme politikerleden.

»Det vrimler med skandalesager og beskyldninger. Ofte viser de sig helt grundløse, men der er også rigeligt med eksempler på at politikerne er korrupte og misbruger deres magt til grov manipulation.«

»Samlet set kan man sige at det politiske liv er kendetegnet af en udstrakt grad af politisk apati og frustration. Principielt går folk ind for demokratiet, men de er dybt utilfredse med den måde det fungerer på.«

Populisme eller sofavalg

Reaktionen kan være støtte til protestpartier, eller resultatet kan blive flere sofavælgere.

»I de baltiske lande har vi set protestpartier, i tilfældet med det estiske Res Publica blandet med et fremmedfjendsk indhold. I Bulgarien blev eks-kong Simeon valgt som premierminister i 2001 i spidsen for en National Bevægelse med 30 procent af stemmerne. Eller man flokkes om en uplet ekspert, som i Estland hvor den tidligere statsrevisor Juhan Parts overraskende løb af med sejren ved valget i 2003.«

Men den generelle tendens er at færre gider stemme. Som en trods alt opmuntrende undtagelse nævner Riishøj den store valgdeltagelse (54 procent) ved det sidste valg i Polen hvor Kaczynski-regeringen mistede sit flertal.

Som i Vesteuropa ligger interessen for EU-parlamentvalget helt i bund. I 2004, umiddelbart efter optagelsen af de nye medlemslande, skrabede Slovakiet og Polen bunden med 16,7 og 20,4 procent. Litauen var oppe på "dansk niveau" med en valgdeltagelse på 48 procent. ♦

Generelt har stemmedeltagelsen været faldende siden systemskiftet, dog med en undtagelse ved det seneste valg i Polen. Her tælles der stemmer op efter valget i Letland i 2005.

God forretning på nye markeder

Kapitalstærke kræfter i Vesteuropa har investeret massivt i de nye markeder mod øst. Men får lokalbefolkningen lige så stor glæde af det som aktionærerne i de udenlandske selskaber?

UDENLANDSKE INVESTERINGER.

Udenlandske investeringer er godt og bidrager afgørende til den økonomiske udvikling i de lande hvor investeringerne placeres. Med investeringerne følger integrationen i verdensmarkedet, overførsel af ny teknologi, modernisering af erhvervsstrukturen, uddannelse af medarbejdere og forbedret konkurrenceevne.

Nogenlunde sådan lyder den gængse økonomiske teori.

Fremskridt bliver målt i størrelsen og væksten i udenlandske investeringer. Diskussionen handler om hvordan man kan tiltrække mere kapital. Men der er også økonomer som stiller et stort spørgsmålstegn ved de positive konsekvenser.

Opkøbt af udlandet

Det startede med et gigantisk udsalg af de statsejede industrier og servicevirksomheder i starten af 1990'erne. En ideologisk inspireret omstilling fra planøkonomi til markedsøkonomi førte til at udenlandske ejere overtog større eller mindre dele af økonomien. Skattefritagelse, lovændringer og endda økonomisk støtte til multinationale lokkede udenlandske købere til.

I Ungarn ejer udenlandske firmaer i dag hele banksektoren, halvdelen af detailhandelen og 70 procent af industrien.

Den ungarske økonom Karoly Lorant ser udviklingen som en katastrofe.

»Multinationale selskaber har udkonkurreret de lokale firmaer, og på sigt vil de udenlandske selskaber trække deres

overskud ud af landet. Det vil forringe balancen med udlandet, og derfor kan de første positive virkninger nemt føre til et vedvarende underskud på betalingsbalancen,« påpeger han.

Professor Niels Mygind fra Center for International Økonomi og Virksomhedsledelse ved Handelshøjskolen i København deler ikke denne bekymring.

»Her er jeg uenig, det har næsten været positivt over hele linjen. Generelt har udenlandske investeringer været positive, de har bidraget til at opgradere teknologi og skaffe kapital,« siger han.

Analytiker i Danske Bank Lars Christensen mener at udenlandske investeringer har været vigtige for stabiliteten.

»Det har været vigtigt for den teknologiske vækst, og det har skabt beskæftigelse, købekraft og privat efterspørgsel.«

Job-effekten overvurderet

En udbredt opfattelse er at udenlandske investeringer skaber en masse jobs.

Men ifølge lektor i økonomi ved Wiens Universitet Özlem Onaran er dette stærkt overvurderet.

»Der er intet belæg for at udenlandske investeringer skaber flere jobs end de nedlægger,« siger hun på baggrund af flere studier.

Hun har også set nærmere på konsekvenserne for lønudviklingen.

»Det er rigtigt at lønningerne i de udenlandske firmaer ligger over gennemsnittet, men ikke hvis man måler det i forhold til produktiviteten. Med denne måle-

stok kan man sige at udbytningen er væsentligt større i de udenlandske firmaer,« påpeger hun.

Lønningerne kan være med til at hæve niveauet på resten af arbejdsmarkedet, erkender hun, men der er også en modsatrettet effekt:

»De udenlandske investorer lægger et pres på værtslandet for at sikre de mest gunstige vilkår, for eksempel lav skat på arbejde og udbytte. Hvis de ikke får det, vil de straks søge videre til nye lande hvor det er mere profitabelt.«

Dobbelt-økonomi

Karoly Lorant peger på tendensen til at udenlandske investeringer skaber en "dobbeltøkonomi". Med dette mener han at de skaber en økonomisk enklave hvor produktionen (for eksempel biler eller computere) næsten udelukkende går til eksport, og råvarerne næsten udelukkende kommer fra import (for eksempel fra Kina). Værtslandet bidrager med en billig og uddannet arbejdskraft – i beske-

Udenlandske firmaer har overtaget store dele af økonomien i de nye medlemslande, og detailhandelen er domineret af vestlige butikskæder. McDonald-restauranter findes i enhver by i Østeuropa.

dent omfang. Mange udenlandske multinationale virksomheder har flyttet deres produktion fra vestlige lande til de nye medlemslande på grund af den billige arbejdskraft.

»Det kan jeg godt følge, men det skaber stadig beskæftigelse«, siger Lars Christensen fra Danske Bank.

»Selv om man investerer i eksportsektoren, så bidrager det også til beskæftigelsen. Den store kapitaltilstrømning har lagt en bund, men det som har drevet væksten, er den private efterspørgsel,« siger han.

Niels Mygind peger på at den vigtigste drivkraft for de udenlandske investorer ikke har været det lavere lønniveau, men udsigten til nye markeder. Han nævner telekommunikation og detailhandelen hvor udenlandske selskaber har sat sig på en stor del af markedet.

Alternativer

Karoly Lorant mener at der er brug for helt nye metoder hvis de nye medlemslande

skal opleve fremgang og økonomisk integration.

»Vi må have vores marked tilbage. Hvert land må have ret til at beskytte sin økonomiske sikkerhed. Der skal indføres restriktioner på udenlandske investeringer og præferencer til landets eget erhvervsliv. Produktionen må tilbage i ungarske hænder,« siger han.

Han minder om at genforeningen af Tyskland koster 100 milliarder euro i overførsel fra vest til øst om året.

»Det er næsten lige så meget som hele EU's årsbudget. Men vi får ikke de penge fra Vesten,« påpeger han.

Özlem Onaran ser en vigtig opgave for fagbevægelsen i at organisere kampagner for fælles krav og kæmpe for mindstetigheder i hele EU.

»I stedet for en ødelæggende konkurrence på løn må fagbevægelsen i de nye og de gamle medlemslande gå sammen om en sammenhængende og koordineret fælles EU-politik for social og økonomisk tilnærmelse,« siger hun. ♦

Ifølge den ungarske økonom Karoly Lorant er EU's økonomi simpelthen ikke stor nok til at skabe ligestilling for de nye medlemslande. Han minder om at alene genforeningen af Tyskland koster 100 milliarder euro i årlig overførsel fra vest til øst. Det er næsten lige så meget som hele EU's årsbudget.

Den Skæve

SOCIAL BAGSIDE. For 20 år siden var Polen et militærdiktatur. Landet var fanget i en politisk blindgyde i en sovjetisk domineret sfære. Kommunistpartiet havde mistet opbakning fra sin egen befolkning og militæret havde i 1981 taget magten og forbudt normal demokratisk aktivitet. Samtidig havde fagforeningen *Solidarnosc* (Solidarit) kæmpet en målrettet og disciplineret kamp for at indføre et andet system i landet. Og det lykkedes dem i 1989 ganske ublodigt at dele magten med kommunisterne, for senere at indføre et helt andet system.

I dag er de næsten 40 millioner polakker medlem af EU, NATO og Schengen. Den kolde krig er for historikere. Polen er blevet et normalt land. Eller er det? Der er ingen tvivl om at Polen har udviklet sig enormt i positiv retning. Men på den anden side oplever vi jo mange modstridende signaler fra Polen. *"Med deres imponerende vækstrater vil de snart overhale os!"*, det skriver Uffe Ellemann Jensen i en af sine bøger om bl.a. Polen.

Skæv udvikling

Polens økonomiske vækstrater virker imponerende. De sidste par år har BNP vækstraten ligget på 6-7 procent mod en vækst i "de gamle EU-lande" på ca. 2-3 procent. Men man skal være opmærksom på at fra 1999 til 2003 lå væksten en

anelse under det vesteuropæiske gennemsnit. Danmarks BNP pr. indbygger er i dag ca. 2½ gang så stort som det polske. Dette forhold forrykker sig kun meget langsomt.

Går vi lidt dybere, viser der sig en række skæve udviklingstendenser. Arbejdsløsheden har været høj. Millioner har forladt arbejdsmarkedet siden 1990. Særligt hårdt har den ramt de unge. For et par år siden var ungdomsarbejdsløsheden op mod 40 procent. Hvad der gør situationen endnu værre er, at den også rammer unge polakker der har færdiggjort en højere uddannelse. Mange af de unge polakker som i Danmark deler aviser rundt, reparerer huse eller plukker jordbær, har en højere uddannelse.

Farvel til arbejdsmarkedet

Et stort antal polakker over 50 har forladt arbejdsmarkedet. Kvinder har også en væsentlig lavere erhvervsfrekvens end i Nordvesteuropa. Alt i alt har 5 millioner polakker i den arbejdsdygtige alder inden for de sidste 15 år forladt arbejdsmarkedet, selv om netop denne del af befolkningen er vokset med et par millioner.

Der eksisterer endvidere meget betydelige forskelle mellem Polens regioner. Regionerne omkring Warszawa, Poznan, Wrocław samt Kraków er rimelig godt med og modtager en betydelig del af de udenlandske investeringer. Men de fleste andre regioner er ikke kommet med, og deres situation forværres af mangel på infrastruktur og en smidig uddannelsespolitik. Man

kan måle de sociale uligheder på mange måder, men uanset hvordan man gør det i Polen, så viser de en vækst i de sociale forskelle.

Politisk ustabilitet

Det politiske liv har været temmelig ustabil og mødt mistillid i befolkningen. I 2004 svarede kun 12 procent af polakkerne i en meningsundersøgelse at de havde tillid til politikere. Tilliden reserveres til kirken og familien. EU nyder en lidt højere grad af tillid end det polske politiske system. Men ved polske valg til parlamentet og til EU har stemmeprocenten ofte ligget under 50.

Ser man på Polens nyere historie, er det måske ikke så overraskende. Dels er der den traditionelle historiske refleks hos polakkerne. De sidste par hundrede år har det nærmest været en indarbejdet refleks at mistro til staten, nok fordi polakkerne bortset fra perioden 1918 - 1939 var underlagt fremmede magter.

Men en væsentlig årsag skal man også finde i begyndelsen af 1990'erne. Lederne af Solidaritet blev politikere. Mange af dem omfavnede rådgiverne fra Verdensbanken og USA's administration. Rådene de fik, var meget ideologiske.

Det virkede som om Polen og andre østeuropæiske lande skulle være eksperimenterium for nyliberalistiske forsøg. Privatisering var en væsentlig del af denne proces. Det var en situation stort set uden kapitalister eller myndigheder og love der kunne regulere denne privatisering. Derfor sad de polske politikere i en

ANALYSE

For 20 år siden var Polen et militærdiktatur. I dag er de næsten 40 millioner polakker medlem af EU, NATO og Schengen. Polen er blevet et normalt land. Eller er det?

vækst

position til at kunne berige sig ganske voldsomt på den konto. Dette skete samtidig med at millioner af polakker blev kastet ud i fattigdom og arbejdsløshed.

Tilpasningen til EU var yderst detaljeret og blev gennemført af embedsmænd fra EU uden en reel politisk diskussion. Efter tilbøjelighed kan man jo mene at det var godt eller skidt. Men én negativ effekt fik det. Den politiske debat udeblev.

Politik blev i Polen i høj grad et erhverv man kunne blive hurtigt rig i. Mange af de valgte politikere viste sig primært at være interesseret i personlig berigelse – uanset ideologisk tilhørsforhold.

Svage fagforeninger

Da den polske fagforening Solidaritet fik politisk magt, ændrede de nye politiske ledere kurs. Nu skulle bevægelsen på virksomhederne afmonteres, arbejderrådene skulle væk, for nu skulle Polen have rigtig kapitalisme, og oven i købet en chokkur der lynhurtigt kunne helbrede den kommunistiske sygdom og skabe en ren kapitalisme.

Problemet var bare at ideen om den rene kapitalisme er en fiktion. Det politiske demokrati, fagbevægelse, sociale og kulturelle værdier har spillet en betydelig rolle i Vesteuropa. Uden netop disse institutioner havde Vesteuropa næppe været så relativt stabile og velstående lande.

Der er ingen fare for et militært kup i Polen. Alligevel er

*Jens Jørgen Nielsen er faglig konsulent og forfatter til bogen *Polske Paradokser* (2008), Forlaget Frydenlund.*

både det politiske og faglige demokrati skrøbeligt.

Polske vælgere har støttet alt fra tidligere kommunister til højreekstremister. Uden et fungerende demokrati på alle plan er der en tendens til at finde tilfældige syndebugke, hvad enten der er tale om seksuelle minoriteter, ateister, jøder, intellektuelle der taler fremmedsprog m.m. Det bekræfter Polens senere historie blandt meget andet desværre også. ♦

Byggeboom

Mere end fem Storebæltsbroer kunne man bygge for det beløb EU vil skyde i polske veje, broer, lufthavne og jern-baner inden år 2013. Arbejdsløsheden er i gennemsnit lavere nu end i Frankrig, Spanien og Grækenland.

STRUKTURPROBLEM. Efterhånden som den polske industri bliver opdateret til moderne europæisk standard, bliver det tydeligere at landet har et kæmpe transportproblem. Hvad nytter det at producere gode og billige varer, når de kun langsomt flyttes langs underdimensionerede hullede polske småveje?

I perioden 2007-13 investerer EU derfor 104 milliarder kroner i modernisering af Polens infrastruktur som jernbaner, veje, havne og lufthavne. Til sammenligning kostede det hidtil dyreste danske byggeprojekt, Storebæltsbroen, 21,4 milliarder kroner.

Selv om Polen er et langt større land er der mindre motorvej end i Danmark. I alt 663 km. er det blevet til – det skal inden fire år være 2.085 km. Og motortrafikvejene skal øges fra de nuværende 257 km. til 5.466 km. Hertil kommer modernisering af jernbanenettet, der er helt utidssvarende, selv om der i sammenligning med andre lande er masser af kilometer jernbaneskiner.

Faldende arbejdsløshed

Ud over de igangværende planer, har EU i perioden 2004-2006 medfinansieret projekter til mere end 213 milliarder kroner. Polen er langt den største modtager af omfordelingsmidler fra EU's strukturfonde. Det er alle egne af Polen som er langt un-

der EU-gennemsnittet i økonomisk udvikling og dermed støtteberettiget fra EU-fondene.

For Polen har EU-medlemskabet indtil nu været en succes. Med en vækstrate på mere end 6 procent pr. år, giver Polen baghjul til både gamle og nye medlemslande.

Nyheden er at arbejdsløsheden er markant faldende. Ifølge Eurostat er den nu i gennemsnit på 7,7 procent – og det er lavere end det tilsvarende tal i de gamle EU-lande Frankrig, Spanien og Grækenland. De mere end 2 millioner polakker som i dag arbejder i udlandet, kan godt begynde at vende hjem. Det lave gennemsnitstal dækker dog over store regionale forskelle.

Højere inflation

En så stærkt udviklende økonomi fører sædvanligvis til mere inflation. Polakkerne oplever da også stærkt stigende priser på energi og fødevarer, men også i mange sektorer er der årlige lønstigninger på 10 procent.

En sådan inflation – sidste år op på officielle 4 procent – er ikke noget man bryder sig om i EU-centralbanken i Frankfurt. Den kræver mindre end 2 procent for at blive medlem af Euroland, hvilket den nye polske regering har sat som mål allerede i år 2011. Det vil kræve en opbremsning, og et hedt emne i de kommende år bliver derfor om Polen reelt har nogen gavn af at afskaffe den stærke zloty til fordel for euroen. ♦

Ukrainere og bulgarere skal bygge på polsk

Den regionale udviklingsmyndighed har en hovedpine: Hvem skal bygge alt det som skal på plads inden for de næste fire år? Arbejdsløsheden falder drastisk, og mange af de polske byggearbejdere er stadig i udlandet.

POLSK ARBEJDSKRAFT? »Her,« siger Krzysztof Rudzinski og peger på en stor tom grøn plet på landkortet i den vestlige udkant af Gdansk.

Her skal det splinternye stadion til 44.000 tilskuere ligge, og det skal være klar inden udgangen af år 2011. Lige om hjørnet ligger nemlig EM i fodbold i år

2012 hvor Polen skal være vært sammen med Ukraine.

Det nye fodboldstadion er placeret præcist ved linjeføringen for den nye store omfartsvej nord om Gdansk. De østlige og vestlige dele af byen skal hænge sammen, og samtidig skal der skaffes hurtigere adgang til og fra den kæmpestore havn hvor der også er store udvidelsesplaner.

Krzysztof Rudzinski er direktør i den

Direktør i den regionale udviklingsforvaltning Krzysztof Rudzinski udpeger sammen med sin sekretær de mange nye byggeprojekter i Gdansk og omegn. Foto: Erling Böttcher

regionale udviklingsforvaltning der bor i et moderne glas- og stålpalæ tæt på det gamle centrum. Sammen med sin engelsktalende sekretær udpeger han på et kæmpe vægkort ivrigt de mange nye projekter for NOTAT:

Her er den nye sporvogn færdig, og dér kommer den store motorvej sydpå mod Lodz, og herude er man i gang med den nye topmoderne marina som skal servicere for eksempel skandinaviske lystsejlere billigere og bedre end derhjemme. Samme sted placeres det nye nationale center for en af Polens største sportsgrene, nemlig sejlsport.

Krzysztof Rudzinski kan blive ved med at pege og fortælle.

Alene inden for byen Gdansk skal der i løbet af de næste tre år bygges for 1,4 mil-

liarder kroner. Det svære er egentlig ikke pengene fra Bruxelles, men at byen selv skal skaffe typisk 40-60 procent af beløbene selv. Det er en massiv udfordring, og det skal gå stærkt.

Men hvem skal egentlig bygge når nu de polske arbejdere er i udlandet?

Vil hverve i Ukraine

»Det er et meget godt spørgsmål,« siger Krzysztof Rudzinski.

»Den gode nyhed er at arbejdsløsheden i Gdansk nu er nede på tre procent, og mange af de polske arbejdere udenlands er så småt begyndt at vende hjem. Men det er ikke nok. Vi vil forsøge at hverve ukrainere og bulgarere, og vi vil hverve i oplandet hvor arbejdsløsheden er højere.«

Hvorvidt Ukraine og Bulgarien kan levere veluddannet og tilstrækkeligt med arbejdskraft er et andet godt spørgsmål hvor Krzysztof Rudzinski ser lidt tvivlende ud. I hvert fald nærer han ikke store forhåbninger til det faktum at naboregionen, den nordøstligste polske region, har den største arbejdsløshed af alle.

»Arbejdskraftens uddannelse er for lav, og man er for lidt tilbøjelig til at flytte efter arbejdet.«

»Det er også svært at skaffe veluddannede ingeniører nok. Det mærker vi endda her på kontoret fordi ingeniørerne lønnes bedre andre steder.«

At Gdansk har en strategisk god placering i Østersøen opdagede allerede vikingerne, og siden hen tyske riddere, og byen var under navnet Danzig en vigtig tysk hansestad. I selve byen bor der 380.000 mennesker, men med nærmeste opland er der omkring 700.000 mennesker.

Havnen skal da også udbygges og moderniseres, så den polske industri samt hele Østeuropa kan få eksporteret via Gdansk. Det er firmaer fra alle dele af verden som skal tage del i det polske byggeboom.

»Vi har dog et problem med kinesisk kapital,« siger Krzysztof Rudzinski.

En kinesisk storetreprenør forsøger at komme ind på det europæiske marked via Polen. I første omgang er den kinesiske offensiv dog afværget:

»De ville have bygget barakker ude ved den nye havn, barakker hvor de så kunne installere indsejlet billig kinesisk arbejdskraft. Men den går ikke. De skal overholde europæisk arbejdslovgivning.« ♦

Før 2004 blev det ivrigt diskuteret hvad udvidelsen ville betyde for EU's landbrugsstøtte og for landbruget, især i det landbrugstunge Polen. Halvlegsresultatet er stærkt stigende urimelighed internt i det polske landbrug.

MYTERS FORFALD. Billederne af små ekstremt tilbagestående landbrug med manden bag den oksetrukne træplov gik Europa rundt da jerntæppet faldt i 1989, og igen før Polen skulle ind i EU i 2004. Men oksekærren var en myte om polsk landbrug. Den var (og er) kun et billede på en del af landbruget, nemlig de små brug langt ude på landet hvor man kun producerede til eget brug, altså folks egen køkkenhave.

Sandt nok er de polske landbrug små med i gennemsnit 7 hektar pr. gård. Det dækker dog over ekstreme forskelle. I de syd- og østlige egne er gårdene små. I de vestligste provinser, som indtil Anden Verdenskrig var tyske, var gårdene samlet under store godser, og blev efter krigen ved at blive dyrket samlet, nu som store statsgårde eller kollektivbrug efter sovjetisk forbillede. Her er godsernes størrelse 1000–5000 hektar.

Men holder myten om fattigdommen så? Nej, her er der vendt godt og grundigt op og ned på tingene i de sidste fire år.

Ingen indkomstskat

Polen er kommet med i Unionen, som gavner landmændene mere end den gavner nogen andre. Herudover ændrer det polske landskab sig hastigt, med større forskelle på hvad et typisk polsk landbrug egentlig er. På den ene side de fattige og

Der er guld for enden af oksekæ

underudviklede småbrug, andre steder landskab med gårde på flere hundrede hektar med produktion og profit for øje.

Alle bønder får tilskud i forhold til deres areal, og det gavner i stadig tydeligere grad de rigeste og største.

Det polske landbrug er stærkt understøttet af den polske stat, som i mange andre lande. I Polen betaler landmændene kun en jordskat som alene udregnes efter jordens størrelse og bonitet. Skatten er på gennemsnitligt 5 pct. af netto-produktionen. Man har indtil for nyligt knapt

nok betalt indkomstskat. Systemet gavner de rigeste, som betaler mindst i forhold til deres indkomst.

Landmændene betaler også minimale pensionsbidrag – og slet ingen sygesikringsbidrag. Man betaler heller ikke skat af fast ejendom.

Ifølge det polske finansministerium er EU-støtten for år 2007 på i alt 34,5 milliarder kr. Hertil skal regnes værdien af den polske støtte, og støtten til landbruget når op på 88 milliarder kr. pr. år – ud af et polsk statsbudget på 550 milliarder kr. pr. år.

rren

Kort og godt: Polske landmænd får i pose og sæk, uden at bidrage ret meget til den fælles kasse.

Uligheden øges

For di EU-støtten fortrinsvis fordeles efter areal, har det også ført til en begyndende kritisk debat om landbrugsstøttens fordeling i Polen. Ifølge analyser fra Warszawa's Universitet, bragt i et af Polens førende dagblade, er det 6 procent af landmændene som modtager 40 procent af de direkte EU tilskud.

Endnu en myte handler om Polen som landbrugsland. Det er Polen slet ikke. Polen er et industriland.

Landbrugets andel af bruttonationalproduktet er mindre end i Danmark. Og så skal den oplysning dog alligevel modificeres: Hvis det polske landbrug var mere effektivt, ville vægten i den polske økonomi også være større. Cirka 25 procent af beskæftigelsen er stadig i landbrugssektoren, i Danmark er det mindre end 3 procent.

Egentlig skulle den stigende EU-støtte betyde at Polen kunne beskatte landmændene hårdere og beskære de næsten gra-

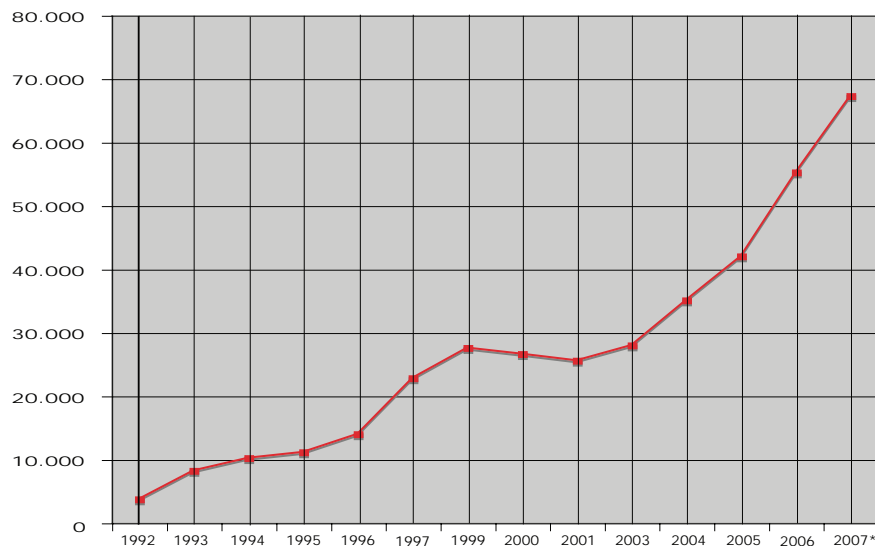
tis glæder i form af pension og sygesikring. For hvorfor skal en fattig enlig mor i storbyen Warszawa egentlig betale for at de kan køre i Mercedes ude på landet?

Det går imidlertid trægt med reformerne internt i Polen, og forklaringen på dette skal netop findes i vælgerbefolkningens sammensætning.

I sammenligning med Vesteuropa bor polakkerne langt mere spredt og uden for byerne. Omkring 15 millioner ud af de 38 millioner polakker bor stadig ude på landet. Derfor er der for de politiske partier ganske mange stemmer i at holde sig på god fod med landbefolkningen. ♦

Udviklingen i de polske jordpriser

* 1. kvartal

Prisen på 1 hektar jord i danske kroner

Kilde: Den danske ambassade i Warszawa

»Jeg klager ikke«

PÅ LANDET. Vi er i landsbyen Pekowo ved Zukowo, 20 km. syd for Gdansk. 40-årige Marian Stenzel har sagt ja til at fremvise sin polske farm til NOTAT. Cykler i et antal så det ligner en mindre skole, springer i øjnene. Cykelparken tilhører de fire børn på gården, tre drenge på 16, 12 og 7 år og en datter på 14 år. Også de store elektriske legebiler, som står parkeret foran huset, hører til børnelivet på gården.

Marian har haft travlt, siden han og konen overtog hendes forældres gård i 1991:

»Vi startede med 8 hektar jord og er nu oppe på 250 hektar jord. Jeg og min kone har selv købt og bygget alt her på stedet, huset, laderne, hegn og så videre,« fortæller Marian.

Et funklende nyt stort stuehus blev opført i år 2000 – det gamle hus var ikke mere værd end at det blot blev jævnet med jorden. Og bagved kommer overraskelsen. En arkitekttegnet have med vandfald og have-dam med guldfisk og karper, og det overdækkede grillsted på en terrasse midt mellem sten- og vandarrangementerne.

»Vi har aldrig tid til at holde ferie, så vi skal have det rart her på stedet,« siger Marian og viser sit eget lille ferieparadis frem, som han har fået udført af en anlægsgartner.

Checken fra Bruxelles

Der er ingen dyr på gården, som i stedet producerer korn og grøntsager. På 120 hektar dyrkes hvede, og på 130 hektar

dyrkes seks forskellige grøntsager, hvidkål, kartofler, gulerødder, selleri, persille og agurker. Jorden er ikke specielt god, den ligger midt på en skala fra 1-6, og Marian er godt forberedt på tørre perioder med et omfattende kunstvandingsanlæg.

»Først og fremmest har EU-medlemskabet betydet at vi har fået kontakt med et meget større marked. Især til det store tyske marked, hvor vi sælger meget hvidkål. Førhen solgte vi også til udlandet, men det var til Rusland til ringe betaling.«

»Vi producerer gode varer af god kvalitet, og overdriver ikke med kunstgødning og plantebeskyttelsesmidler. Vi lever op til de strengeste kontrolkrav, og for eksempel mine gulerødder eksporteres til Finland,

Gårdejer Marian Stenzel har 30-doblet sine jordbesiddelser, erstattet det gamle stuehus med et funkende nyt, indrettet arkitekttegnet have, med vandfald og købt en Mercedes til fru. Checken fra Bruxelles vokser, og nu vil han købe en ny gård til sine sønner.

Landbrug på storindkøb i Østeuropa

Danske landmænd køber billig jord i de nye medlemslande. Opkøbene har taget fart de sidste to-tre år, og efter en blød start i Letland, Polen og Slovakiet, er det i øjeblikket Rumænien der hitter. Der får man ti gange så meget jord for pengene som i Danmark. 1.000 hektar regnes ikke for noget i Østeuropa – enkelte danskejede gårde er over 16.000 hektar. Det skal holdes op i mod at en dansk gennemsnitsgård kun er sølle 54 hektar. Torben Ribbjerg fra Dansk Landbrugsrådgivning vurderer, med et lavt skøn, at der er 225.000 hektar under dansk plov i Østeuropa.

hvor de er meget tilfredse og kontrollerer dem grundigt.»

Checken fra Bruxelles er i år på cirka 220.000 danske kroner. Havde Marian været dansk gårdejer havde checken været to en halv gange så høj. Lidt misundelig er han, ikke på grund af landbrugsstøtten, men fordi en polsk landmand i langt højere grad end i Danmark selv skal afsætte sine varer. Han skal med andre ord have lige så meget handelstalent som landbrugstalent. Af samme årsag ejer han selv fire butikker inde i Gdansk, hvor han kan afsætte sine varer direkte til forbrugerne, uden om fordyrende grossister.

Drømmevilkår

»Jeg har været i Danmark og det kan jeg

kun drømme om. De danske landmænd er meget specialiserede. Men det er ikke muligt her. Når jeg har fem eller seks produkter, kan tjene godt på to, og måske er det omvendt om 5 år.«

»Brændstof er også dyrere her, og maskinerne skal jeg også betale det samme for som i Danmark,« siger Marian og peger på den store tyske traktor af mærket Fendt, som han mener er mere driftssikre end de amerikanske John Deere-maskiner.

Til gengæld er de 12 ansattes lønninger langt fra dansk niveau, og effektiviteten er god, f.eks. målte et hollandsk konsulentfirma ham til topkarakter i kartoffel dyrkning.

Landbrugsstøtten fra EU skal indfases

over 10 år, og de næste 6 år vil støtten stige med mindst 5 procent om året. Så Marian Stenzel klager ikke. Han har altid været optimist, og det er han fortsat:

»Mine sønner bliver større og større, så nu vil jeg købe en gård til dem på 3-400 hektar 60 km. herfra i Supsk. Der koster jorden 44.000 kr. pr. hektar. Det sidste stykke jord jeg købte her, var for 6 år siden til 88.000 kr. pr. hektar. Men her er ikke mere til salg. Alt hvad de små landmænd sælger, bliver udstykket til bebyggelse. Vi er for tæt på storbyen.«

Marian er stolt over hvor godt han indtil videre har klaret sig. Men nu skal han aflastes lidt:

»Jeg vil ansætte en forvalter og agronom,« bebuder han. ♦

Familielandbrug under pres

EU betyder mere kontrol, usikre markeder og problemer med afsætning for de mange små landbrug i Polen. Men måske er økologisk kvalitet fremtiden.

SMÅ ØKOBRUG. Polens natur er nogle enestående – store naturområder, smukke landskaber, velbevarede kulturelle traditioner, plejet af de mange små landmænd. Jadwiga Lopata og Julian Rose har gjort det til deres livsværk at beskytte alt dette som har overlevet både to verdenskrige og kommunismen. Men EU har ikke gjort opgaven lettere.

»Ikke alt ved kommunismen var dårligt. Landmændene blev støttet i deres bestræbelser på at drive selvforsynende landbrug. Faktisk er der mange små landbrugere der taler ganske pænt om kommunismen, ikke mindst i sammenligning med den nuværende tilstand. Det er deres opfattelse, at det var enklere at afsætte sine varer, og at man kunne regne med aftaler. Under kapitalismen oplever de svingende markeder og lukning af de fabrikker og slagterier der forarbejdede deres produkter – kombineret med urimelige EU-kontrolforanstaltninger,« siger Jadwiga Lopata.

EU vil afskaffe os

Jadwiga Lopata kæmper for at bevare de polske landbrugstraditioner og har grundlagt International Coalition to Preserve the Polish Countryside, ICPPC.

»ICPPC gik ind i kampagnen mod EU-medlemskab i 2001, fordi det var indlysende at EU's fælles landbrugspolitik gik ud på at afskaffe de små landbrug i hele Europa. Det fik vi at vide med rene ord i 2001 i Bruxelles af formanden for det ud-

valg i EU-Kommissionen der forhandlede betingelserne for Polens landbrug ved indtræden i EU.«

»Det rammer Polen særlig hårdt, fordi vi har 1,5 million små landbrug som er ryggraden i Polens selvforsyning med fødevarer. Og meget af det vi frygtede, er blevet til virkelighed. Her omkring Stryszow og mange andre steder er køerne næsten forsvundet, fordi det ikke er muligt at sælge den mælk som familien ikke selv kan bruge. De små mejerier og slagterier er blevet lukket af EU's regler om hygiejne som den britiske Prins Charles kalder "det bakteriologiske Gestapo". Der er kommet mange flere og større supermarkeder, fødevarer kvaliteten er faldet, og importerede varer fortrænger de hjemlige,« siger hun.

Flere problemer

Men i gamle dage var der vel risiko for liv og helbred på grund af de primitive produktionsmetoder?

»Nej. Folk vidste, hvordan man skulle opbevare og tillave traditionelle fødevarer. Dyrene fik ordentligt, hjemmeproduceret foder og blev slagtet i nærområdet. Faktisk har vi fået flere helbredsproblemer, efter at man har indført store, centraliserede slagterier og fabrikker til behandling og emballering af fødevarer,« svarer Jadwiga.

»Men der er stadig mange uspolerede familiebrug tilbage. De kan ret let forvandles til økologiske landbrug og producere de kvalitetsvarer som er langt mere efter-

spurgte end de masseproducerede.«

ICPPC med

Jadwiga Lopata og Julian Rose har stiftet et økocenter i den mindre by Stryszow i det sydvestlige hjørne af Polen. Herfra arbejder de med aktiviteter som demonstrerer hvad traditionelle livsformer og arbejdsmetoder kan betyde:

»Efter at have levet 50 år på landet i Polen ved jeg at kun ved at forene traditionen med moderne, men økologisk teknologi kan det lade sig gøre at beskytte skønheden, den biologiske mangfoldighed og livskvaliteten i landområderne,« siger Jadwiga Lopata som selv driver et af områdets mange små landbrug.

Kamp mod GMO'er

Samtlige Polens 16 provinser har erklæret sig som GMO-frit område. Det skyldes ikke mindst organisationen ICPPC:

»Vi satte kampagnen mod GMO i gang i 2004. Én efter én gik Polens 16 provinser ind for at erklære sig som GMO-frie zoner, således at hele Polen var GMO-frit i 2006. I samme år vedtog Polen en lov der forbød kommerciel import af og handel med GMO, også til dyrefoder,« siger Julian Rose.

»Men i løbet af de seneste må-

Demonstration mod G

GMO i Krakow, marts 2006

neder er begge love blevet annulleret af den nye regering under Donald Tusk. I stedet går regeringen i retning mod de sædvanlige EU-fiduser, især den skændige idé om "sameksistens", som betyder, at man roligt kan dyrke GMO-afgrøder som naboer til konventionelle og økologiske afgrøder. Under de forhold vil det naturligvis være umuligt at undgå besmittelse.«

Julian Rose har ingen forhåbninger om at EU vil presse den nye polske regering til at ændre sin beslutning.

»I forvejen havde EU truet den tidligere regering med bøder, fordi den havde forbudt import af GMO-frø som EU allerede havde godkendt som "sikre" og sat på Unionens officielle positivliste. Det er vigtigt at forstå at intet EU-land kan afvise GMO-frø som er godkendt af EU. Her optræder EU i alt væsentligt som mellemmand for WTO, og det betyder at magthaverne i EU lader frihandel gå forud for "forsigtighedsprincippet". « ♦

Jadwiga Lopata
og Julian Rose

"Fagforeninger? Ikke her!"

Monika er 28 år og arbejder som kassedame i et af de store supermarkeder i Szczecin, et område med høj arbejdsløshed.

KASSEDAMEN. Hun virker næsten skandinavisk med sine blå øjne og sit lyse hår i den korte praktiske frisur. Det nye indkøbscenter, som hun arbejder i, ligger i midten af byen. Her er butikker med modetøj, nyeste elektronik og så altså supermarkedet Geant der minder om Bilka. I kælderen og på taget er der indrettet parkeringspladser for biler.

Monika har travlt. Pauser er der få af, og det er tydeligt at hun ikke er oplagt til sjov og ballade. På et tidspunkt er der et ophold i køen, og hun kan puste lidt ud. Hun er ikke glad for at snakke med kunderne, men min udenlandske fremtoning og mit polske sprog med en sjov accent virker afvæbnende på hende. Under vores samtale kigger hun hele tiden på vagterne, de ret muskuløse mænd der parvist går rundt og holder et skulende øje med at alt går som det skal, herunder også om kassedamerne betjener kunderne ordentligt. De sender nogle skarpe blikke, men jeg er jo kunde og dermed konge!

Om hun er glad for at arbejde her?

»Man skal jo leve. Men jeg synes ikke at min løn er særlig stor. Jeg tjener 1.500 zloty om måneden. De kan jo selv se hvad tingene koster. Det er flovt, men jeg bor stadigvæk hjemme hos mine forældre. Jeg har ikke råd til en lejlighed. Jeg vil gerne selv have familie og børn. Jeg har haft en fyr, men det er slut nu, så nu må vi se hvad fremtiden bringer.«

En kunde er på vej med sin kurv, og Monika gør mine til at samtalen er slut. Jeg når lige at spørge om hun er medlem af en fagforening.

»Af hvad? Fagforeninger? Nej da, ikke her, det var jo under "kommunismen" og Solidarnosc.«

Monika trækker på skuldrene, smiler og går i gang med sit arbejde. ♦

Den socialdemokratiske regering har gennemført en hestekur med skattestigninger og sociale nedskæringer. Det skal få den ungarske økonomi til at overholde kravene fra Bruxelles. Prisen er mindre vækst – og større utilfredshed.

Ungarerne er utilfredse og splittede

POLARISERING. »Vi løj morgen, middag og aften.«

Det fortalte den ungarske statsminister Ferenc Gyurcsany til medlemmer af socialistpartiet kort efter, at hans regering var blevet genvalgt i 2006. Helt åbent indrømmede han at valgkampen var blevet ført på en løgnagtig rosenrød fortælling om den økonomiske tilstand i Ungarn.

Uheldigvis for ham blev udtalelserne optaget og offentliggjort få måneder senere.

Det førte til kæmpe demonstrationer og gadekampe i Budapest med krav om regeringens afgang, ivrigt bakket op af det konservative oppositionsparti Fidesz.

Fronterne er trukket benhårdt op i ungarsk politik.

Socialistisk multimillionær

På den ene side står Ferenc Gyurcsany og hans socialistiske parti som er en omdannelse af det gamle kommunistparti. Ferenc Gyurcsany er selv en af landets rigeste mænd, efter at han skabte sig en formue i den kapitalistiske økonomi som partiet indførte i starten af 1990'erne. Socialisterne har arbejdet målrettet på at få Ungarn med i EU-samarbejdet og gennemført den „nødvendige“ omstilling for at leve op til kravene fra Bruxelles.

På den anden side står det konservative Fidesz. Det blev grundlagt i 1988 af liberalistiske og anti-kommunistiske ungdomspolitikere, men ændrede sig efter en splittelse i midten af 1990'erne til et konservativt, populistisk og nationalistisk parti. Partiet er ikke modstander af EU-medlemskabet, men er mere kritisk og

hylder *ungarske* nationale interesser. Stregen under ungarske skal ses i forhold til landets nationale mindretal, ikke mindst romaerne som udgør 4 procent og hører til de allerfattigste.

Under ledelse af Viktor Orbán sad Fidesz på regeringsmagten i 1998-2002.

I den økonomiske politik har socialisterne oftere været større tilhængere af en liberalistisk markedsorienteret politik end den konservative opposition. Fidesz har været tilbøjelig til at støtte statslig indblanding i økonomien, prisregulering og statsligt ejerskab af de centrale økonomiske virksomheder.

Konvergenskriterier

Krisen i Ungarn er ikke kun politisk. Den er også økonomisk og social.

De sidste par år er det gået helt galt for den ungarske økonomi med nul- eller minusvækst i befolkningens købekraft.

Omkring 20 procent lever under EU's officielle fattigdomsgrænse.

Den ungarske regering sender hvert år et såkaldt konvergensprogram til godkendelse i EU. Det vil sige en plan for hvordan landet kan opfylde EU-kravene for den økonomiske politik.

I mange år har underskuddet på de offentlige finanser været større end EU-grænsen på 3 procent af bruttonationalproduktet (BNP). I 2006 slog underskuddet alle rekorder med 9,2 procent af BNP. Også med hensyn til den offentlige gæld er Ungarn på den forkerte side af EU-kravet om maksimalt 60 procent af BNP. Dertil kommer en samlet udlandsgæld på størrelse med BNP.

Ifølge Østeuropa-analytiker Lars Christensen fra Danske Bank er problemet at Ungarn har været væsentligt langsommere end mange andre øst- og central-europæiske lande til at gennemføre makroøkonomiske reformer efter overgangen fra sovjet- til markedsøkonomi.

Den ungarske økonom Karoly Lorant mener derimod at udlandets overtagelse

Ferenc Gyurcsany indrømmede at valgkampen var blevet ført på en løgnagtig rosenrød fortælling om den økonomiske tilstand i Ungarn. Udtalelserne førte til kæmpe demonstrationer og gadekampe i Budapest.

Ungarerne er de mest pessimistiske i hele EU. I det seneste Eurobarometer mente 79 procent at udviklingen går i den forkerte retning.

af den ungarske økonomi er hovedproblemet. Siden 2004 har udenlandske investorer hjemtaget en stadig større del af deres overskud. Den andel som geninvesteres i Ungarn, er faldet fra 95 procent i 2003 til under halvdelen.

Nej til brugerbetaling

For at nedbringe det store underskud på betalingsbalancen iværksatte Ferenc Gyurcsany straks efter valgsejren i 2006 en spareplan med nedskæringer i offentlig service og højere skatter og afgifter. Det har gjort underskuddet meget mindre, men har samtidig sat væksten i stå. I 2007 var der en vækst på kun 1,7 procent, og der er ikke udsigt til nogen stor forbedring.

Det kom derfor ikke som nogen overraskelse at et stort flertal af ungarerne i marts 2008 sagde nej til mere brugerbetaling.

I en folkeafstemning om tre nye reformer om brugerbetaling led socialisterne et sviende nederlag. 80 procent af vælgerne sagde nej, og vælgerdeltagelsen var over 50 procent.

Som en del af krisepakken havde regeringen indført brugerbetaling på lægebesøg, hospitalsophold og universitetsstudier. Beløbene var ikke store – 10 kroner for et lægebesøg. Men resultatet var forventeligt fra en befolkning som ikke har

oplevet nogen væsentlig fremgang i levestandarder de senere år, og som for den ældre generations vedkommende er vokset op i et system med et offentligt finansieret velfærdssystem.

Politisk krise

Kort efter forlod den liberale koalitions-partner regeringen som nu ikke længere bygger på et flertal. Nu spekuleres der på om regeringen holder indtil 2010. De liberale er dog næppe interesserede i at vælge regeringen lige nu. Meningsmålinger peger nemlig på at partiet ikke vil klare spærregrensen på 5 procent.

Socialisternes popularitet er styrtdykket siden valget i 2006. Dengang stod de to store partier lige med lidt over en tredjedel af vælgerne. Nu står socialisterne kun til at få halvt så mange stemmer som Fidesz, og en meget stor vælgergruppe siger at de ikke vil stemme. Det virker som en umulig opgave for Ferenc Gyurcsany at vinde det næste valg i 2010.

Især hvis han skal leve op til konvergenskravene. EU-Kommissionen har allerede advaret om at de skattelettelser der er lagt op til i det nye finanslovsforslag, risikerer at skade betalingsbalancen.

Det kommende år vil vise om hensynet til EU's konvergenskrav eller ønsket om genvalg vejer tungest.

Pessimismen breder sig

Frustrationen blandt ungarerne er så stor at mange ønsker sig tilbage til tiden under det kommunistiske styre.

I en nylig meningsmåling blev folk spurgt hvornår de var mest lykkelige i deres liv. 80 procent af de adspurgte over 50 år svarede at de var mere lykkelige før systemskiftet, og blandt alle adspurgte var det 62 procent.

Sociologen Pál Tamás sagde i en kommentar til undersøgelsen at den ikke var et udtryk for politisk nostalgi, men en afspejling af den forringede sociale sikkerhed.

Et af de største problemer er arbejdsløsheden som har ligget stabilt på 7-8 procent i årevis, og en stigende del af befolkningen er beskæftiget i midlertidige jobs.

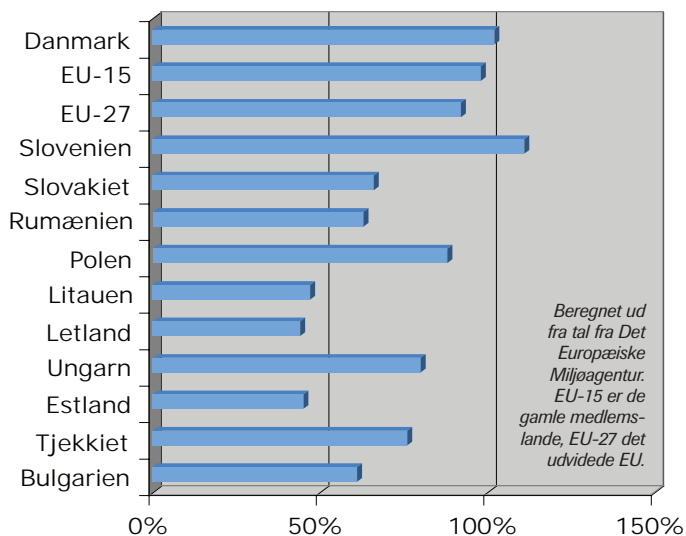
Ungarerne ser ikke lyst på fremtiden. Ifølge den seneste Eurobarometer-måling fra juli 2008 er ungarerne de mest pessimistiske europæere overhovedet. Kun 18 procent forventer en forbedring i deres egen livssituation, og for landet som helhed tror kun 8 procent at det vil gå fremad. Hele 79 procent mener generelt at udviklingen går i den forkerte retning – det er 13 procentpoints flere end året før. ♦

Hvis EU skal spille en troværdig og ledende rolle i de internationale klimaforhandlinger, skal det snart komme et konkret udspil. Men EU plages af interne uenigheder. De nye medlemslande mener, at et forslag fra Kommissionen stiller for store krav til dem, og det har rejst en diskussion om, hvordan en retfærdig klimapolitik ser ud.

Tovtrækkeri om klima over jerntæppet

De nye medlemslande mener ikke at EU-Kommissionens udspil til CO₂-kvoter tager hensyn til at de er inde i en økonomisk omstillingsperiode, Foto: Skodafabrikken i Tjekkiet.

CO₂-udslip i 2006 i procent af udslippet i 1990

Forpligtelserne i Kyoto-aftalen tager udgangspunkt i CO₂-udslippet i 1990. Umiddelbart derefter kollapsede økonomien helt i de østeuropæiske lande. Derfor har de ikke haft problemer med at komme under 1990-niveaet. Det nye udspil fra Kommissionen vil stille meget skrappere krav.

„Langt størstedelen af EU's udslip reduktion i udslip af drivhusgasser er opnået af mindre velhavende medlemslande. Det har indebåret store sociale og økonomiske omkostninger, og det bør anerkendes“.

Sådan skrev otte nye central- og østeuropæiske medlemslandes regeringer i en udtalelse under EU-topmødet den 15-16. oktober, hvor EU's regeringschefer forsøgte at komme videre i forhandlingerne om EU's klimapolitik efter 2012.

Udtalelsen afspejler et lille oprør, der har været i gang i flere måneder, hvor de nye medlemslande med få undtagelser (Malta, Cypern og Slovenien) alle søger at undgå stor forpligtelser til at skære ned i udslippet af drivhusgasser. I flere måneder har de holdt møder på kryds og tværs for at koordinere deres indsats i et forsøg på at besejre et forslag fra EU-Kommissionen om, hvordan medlemslandene skal reducere deres CO₂-udslip i perioden fra 2012 til 2020. Og der lyder både vrede og skuf-

felse på regeringsplan i samtlige central- og østeuropæiske medlemslande. Indtil nu har EU's klimapolitik nærmest været en god forretning der ikke har kostet anstrengelser i øst. Men de tider kan være forbi hvis Kommissionen kommer igennem med sit forslag til hvor store mængder drivhusgasser, først og fremmest CO₂, de enkelte medlemslande må lukke ud i atmosfæren op til målstregen i 2020. Derfor har Ungarn sat sig i spidsen for et alternativt forslag der har opbakning fra seks andre nye medlemslande. Det indgår i forhandlingerne om en ny klimapakke der efter planen skal vedtages i år.

Skæv fordeling

Det er 20 procent af udslippet der skal skæres væk. EU vil skære 30 procent hvis Kina og USA går med, men det er ikke denne mulighed der lægges planer for. Foreløbigt er det vanskeligt nok at finde en fordeling af byrden, og den største vanskelighed i øjeblikket er at finde en løsning for de nye medlemslande. I Kommissionens forslag pålægges de nemlig en reduktion der umiddelbart ser overvældende ud.

Målt i forhold til udslippet i 1990, der er referenceåret for de internationale forhandlinger, foreslår Kommissionen reduktioner i de nye medlemslande på mellem 27 og 57 procent (tal fra Euractiv, juni 2008). Til sammenligning skal Tyskland kun skære 12 procent, Danmark 19 procent, mens lande som Spanien og Italien endda må forøge deres udslip med henholdsvis 8 og 6 procent.

Varm luft til salg

I det nuværende regnskab står de nye medlemslande sig ellers umådelig godt. Alle står nemlig for et udslip der ligger betragteligt under niveauet i 1990. Letland står som bundscorer med et udslip på kun 44 procent af udslippet i 1990. Alle de nye medlemslande i Central- og Østeuropa, med undtagelse af Slovenien, har nemlig gennemgået samme udvikling. Med de gamle regimers fald kollapsede også store dele af industrien der ikke kunne klare sig på de nye økonomiske betingelser. Netop derfor har klimapolitik hidtil ikke været en byrde for landene, snarere tværtimod. Frem til 2012 kan de nemlig alle sælge de rettigheder til udslip de ikke selv bruger – også kaldet "salg af varm luft". Der er nemlig langt fra deres nuværende niveau til de internationale forpligtelser under Kyoto-protokollen. Derfor kunne Ungarn i 2007 sælge 10 millioner tons "kulkreditter" til Japan til en anslået værdi af 900 millioner kroner, og i september 2008 kunne ungarerne sælge en pose med 2 millioner tons til Belgien. Miljøministeriet i et andet nyt medlemsland, Tjekkiet, anslår at handel med varm luft kan indbringe den tjekkiske statskasse op mod 7,5 milliarder kroner i tiden frem til 2012.

Festen slut

Med Kommissionens forslag til reduktionsmål for de nye medlemslande kan det være slut med den handel, og en ny tid med afholdenhed vil blive åbnet. I store træk er Kommissionens forslag at de nye medlemslande skal fastholde det nuværende niveau eller krybe en smule over, bortset fra Tjekkiet der skal skære et sted mellem 15 og 20 procent. For de nye medlemslande lukker det ikke bare for handel med varm luft, det kan også betyde at der skal lægges en reel dæmper på energiforbruget.

Det har fået de nye medlemslandes regeringer til at rejse en anden og mere grundlæggende diskussion. Efter enhver målestok er de nye medlemslande i Central- og Østeuropa nemlig mindre udviklede økonomisk og teknologisk end de gamle medlemslande. En forholdsvis god vækst i de fleste nye medlemslande har skabt forhåbninger om at lukke gabet en anelse, men dét mål sættes der nu forhindringer op for. Det lyder derfor samstemmende fra møder mellem flere nye medlemslande i september 2008 at der må tages særligt hensyn til at de er inde i en økonomisk omstillingsperiode.

To slags retfærdighed

Kritikken fra de nye medlemslande har af født flere forskellige alternative forslag. Mens Polen koncentrerer sig om at ændre i Kommissionens tildeling af kvoter til energisektoren, har Ungarn med støtte fra seks andre lande fremsat et enkelt modforlag: Alle lande skal skære det samme i forhold til 1990-niveauet, nemlig 18 procent.

Forslaget er ikke faldet i god jord hos Kommissionen som har afvist den ungarske tilgang. Kommissionens egen metode er at medlemslandene skal have mulighed for omtrent samme udslip pr. indbygger. I de to ender af skalaen finder vi Estland der skal kunne udlede 12,6 tons pr. indbygger, og Spanien i den modsatte ende med 7,8 tons pr. indbygger. I Ungarns forslag, derimod, vil Spanien ligge på 5,9 tons og Estland på hele 24. Rationelt set med central- og østeuropæiske briller, er at disse lande har en større afhængighed af kul, ringere adgang til energibesparende teknologi og et ønske om uafhængighed af naturgas, ikke mindst af russisk naturgas.

Selvom det således ser ud til at være langt mellem parterne, synes ingen at forvente, at modsætningerne mellem øst og vest vil forhindre vedtagelsen af et fælles udspil fra EU til de internationale klimaforhandlinger. Spørgsmålet er alene om EU's udspil kommer i tide, og om det bliver stærkt nok til at imponere de øvrige parter om bordet ved klimatopmødet i København i december 2009. ♦

Gasrør uden om Rusland – og

ENERGI. "Bæredygtig energipolitik" vil være en af de vigtigste prioriteringer når Tjekkiet den 1. januar overtager formandskabet i EU for det næste halve år.

Men begrebet vil få en lidt anden mening på tjekkisk, end på dansk.

»Spørgsmålet om energi er meget tæt på spørgsmålet om sikkerhed. Den som kontrollerer energien, kontrollerer økonomien, og den som kontrollerer økonomien, kontrollerer også politikken,« siger Marek Mora, departementschef i det tjekkiske statsministerium, med ansvar for udformning af regeringens Europapolitik.

I den danske debat optager opfyldelsen af EU's klimamål en stor plads. Men spørgsmålet er om dette tema, i den tjekkiske optik, mere bliver set som et luksusproblem for det "gamle Europa". I hvert fald kommer svaret uden større diplomatisk tøven:

»Ja, det er sådan vi opfatter det.«

Den russiske bjørn

Den tjekkiske regering beskriver energipolitik som en trekant hvor miljøhensyn kun er den ene af de tre sider.

Konkurrencedygtighed og forsynings-sikkerhed er de to andre og mindst lige så vigtige sider af sagen.

Europaminister og vicestatsminister Alexandr Vondra fra det borgerlige parti ODS tegnede dette billede i en tale på

London School of Economics i maj i år: EU's mål om at reducere udslippene af kuldioxid indebærer at Tjekkiet bliver klempt på sin konkurrencedygtighed. Landet bliver stillet overfor et valg mellem naturgas og atomkraft. Og atomkraft siger regeringspartiet De Grønne nej til.

Konklusion:

»Enten må vi prøve at ændre EU's klimapolitik, eller vi må vende tilbage i armene på den russiske bjørn, eller også falder regeringskoalitionen sammen,« sagde Vondra.

Embedsmanden Marek Mora taler mindre om at skruer ned på EU's klima-ambitioner, men mere om at opnå nogle andre energipolitiske mål i løbet af foråret 2009.

Transkaspisk topmøde

Den tjekkiske ambition er at EU skal optræde samlet overfor Rusland, og samtidig få udviklet forsyningsveje for olie og gas uden om den russiske energigigant Gazprom.

»Der er kommet nye argumenter for at vi er nødt til at tale med én stemme,« siger Marek Mora med en slet skjult henvisning til konflikten i Georgien.

Problemet, set med den tjekkiske regerings øjne, er at Rusland har kunnet spille på EU-landenes forskellige nationale interesser:

»Der var en konkurrence om hvem som skulle være den første til at ringe og

gratulere Medvedjev (den russiske præsident) med valgsejren. Det er ikke sådan vi fremmer vores fælles interesser.«

Det vil den tjekkiske regering have lavet om på. Strategien er blandt andet at få åbnet nye forsyningsveje for energi.

Marek Mora fortæller at regeringen i den forbindelse vil prøve at få arrangeret et "europæisk-transkaspisk" topmøde med tre parter: EU, de gasproducerende lande Azerbajdjan, Kazakhstan og Turkmenistan, og de tre transitlande Georgien, Tyrkiet, og Ukraine.

»Vi ved I findes«

»Formålet med dette trepartstopmøde er at vise EU's interesse. Nogle EU-lande er bange for at vi er ude på - hvordan skal jeg sige det - at provokere Rusland. Men det er ikke tilfældet. Vi vil markere over for transitlandene, og landene ved det Kaspiske Hav, at EU findes, og at vi ved de eksisterer,« siger Marek Mora, som pointerer at det handler om et nyt initiativ.

Det europæisk-transkaspiske topmøde skal ses som en udvikling af det påbegyndte Nabucco-projekt som går ud på at etablere en ny gasledning fra Centralasien og måske Mellemøsten, via Tyrkiet, til Bulgarien, Rumænien, Ungarn og Østrig. Derfra vil gassen kunne føres videre i eksisterende europæiske rørledninger.

»Nabucco er et kommercielt projekt

Den tjekkiske regering vil åbne en bagdør for naturgas fra Centralasien til Europa uden om Rusland. For EU's kommende formandskabsland er adgangen til energi mindst lige så vigtigt som opfyldelsen af klimamål.

mere atomkraft

»Den som kontrollerer energien, kontrollerer økonomien, og den som kontrollerer økonomien, kontrollerer også politikken,« siger Marek Mora, departementschef i det tjekiske statsministerium.

ner Davis Král, chef for tænketanken Europeum i Prag.

Men, siger han, der er også en voksende miljøinteresse:

»De Grønne er jo en del af regeringen, og det tjekiske samfund er blevet rigere. Større grupper interesserer sig nu for klimaspørgsmål. Af geografiske grunde står Tjekkiet bare ikke særlig stærkt når det gælder vedvarende energi.«

Og så omtaler han den tjekiske irritation over hvad man oplever som hykleri fra det atomkraftkritiske Østrig:

»Østrigerne har ikke nogen problemer med at købe elkraft fra Tjekkiet, men marcherer frem og tilbage ved grænsen i protest mod vores atomkraftværker. En tredages strømafbrydelse ville hjælpe lidt på den østrigske forståelse,« siger David Král.

Han tror at det tjekiske formandskabs prioriteringer på energiområdet vil kunne føre til et samarbejde om atomkraft mellem interesserede EU-lande.

»Det er et område hvor Tjekkiet og Frankrig har sammenfaldende interesser,« påpeger han. ♦

som er i gang, vi vil gå videre,« siger Marek Mora om den energipolitiske strategi som ikke kun udfordrer Rusland.

For der er ikke helt uproblematisk samarbejdslande i den anden ende af de ønskede rørledninger.

I Nabucco-projektet er Iran en af de tiltænkte leverandører, et forhold som den meget USA-venlige tjekiske regering er ganske klar over.

»Iran er omtalt i Nabucco, det er rigtigt, men Iran er ikke en del af vores strategi,« siger Marek Mora.

Strømafbrydelse i Østrig...

Det sikkerhedspolitiske perspektiv, og den tilsvarende svage interesse for klimatiltag, er noget som den tjekiske regering har opbakning til i det tjekiske samfund, me-

Formandskab i EU

Fra 1. januar 2009 overtager Tjekkiet formandskabet i EU. Det varer et halvt år og går på skift mellem medlemslandene. Lige nu ligger det hos Frankrig, og efter Tjekkiet bliver det Sveriges tur.

Formandskabet giver mulighed for at sætte en dagsorden for EU. De fleste sager – nogle siger 80 procent – ligger fast på forhånd og er „business as usual“. 10 procent er i dette regnestykke reserveret nye emner som ikke kan forudses, eksempelvis finanskrisen eller krigen i Georgien. De sidste 10 procent er der hvor formandslandet har et spillerum.

Det kan ske ved at prioritere bestemte emner frem for andre, eller ved at lægge vægten på særlige dele af et prioriteret område. Formandskabet giver ikke større formel politisk indflydelse når statsledere og ministre mødes, men ikke mindst kan det få betydning at lede arbejdet i de hundredvis af arbejdsgrupper som forbereder ministerrådsmøderne. ♦

Regeringspartiet De Grønne siger nej til mere atomkraft i Tjekkiet. Atomkraft leverer cirka en tredjedel af landets elektricitet. Tjekkiet har to atomkraftværker, Dukovany og Temelin (billedet).

Bevægelighed med forhindringer

Den tjekkiske regering vil bruge sit formandskab i EU til at sætte skub i arbejdskraftens frie bevægelighed. Det tegner til at blive et forhindringsløb.

AFREGULERING. »Det er da glimrende hvis en læge fra Bangladesh kan komme hertil, men hvad med mulighederne for at tjekkiske arbejdere kan tage til Tyskland,« spørger Marek Mora, departementschef i det tjekkiske statsministerium, lidt retorisk.

For ham er svaret ligetil: Alle EU-lande skal afvikle de overgangsordninger – i Danmark kendt som Østaftalen – som begrænser arbejdskraftens bevægelighed fra de lande som blev medlemmer den 1. maj 2004.

Sådanne ordninger blev indført i 12 af de gamle EU-lande, alle undtagen Storbritannien, Irland og Sverige. Ordningerne udløber efter fem år til foråret, men vil kunne forlænges til år 2011.

Det vil det tjekkiske formandskab forsøge at forhindre.

Tjekkiet satser også på at få det meget omdiskuterede servicedirektiv gennemført hurtigst muligt i medlemslandene.

Formandskabsprogrammet med titlen "Europe without barriers" (Europa uden forhindringer) er altså en opskrift på "EU classic": Den frie bevægelighed og de liberale økonomiske dyder står i centrum. Sociale tiltag og miljøhensyn indtager en beskeden plads.

I takt med partierne

Vægten på en afreguleret markedsøkonomi afspejler prioriteringerne fra det dominerende regeringsparti ODS, Demokratiske Borgerforum.

Men det afspejler også en måde at anskue EU-samarbejdet på, mener Mats Braun, forsker ved Institut for Internationale Relationer i Prag:

»ODS ser sig selv som "EU-realist". I en strid mellem nationale interesser får man nu en mulighed for at føre Tjekkiet interesser frem i Europa. At nå ud til al-

mindelige mennesker, for eksempel for at sælge EU-idéen på hjemmebane har man ikke så stort behov for.«

Det forhold kan til dels forklares med et politisk paradoks:

De der stemmer på ODS, er mere EU-venlige end den "EU-realistiske", eller sågar EU-skeptiske, partiledelse.

Omvendt er de socialdemokratiske vælgere EU-skeptiske, til forskel fra den meget EU-entusiastiske ledelse for det største oppositionsparti.

Det betyder nødvendigvis ikke at partierne vil lave om på deres politik, eller at vælgerne vil flygte fra partierne.

Mest symbolsk

»Folk er grundlæggende ikke særlig optaget af EU, det er ikke noget som rigtigt fanger interessen,« siger David Král ved tænketanken Europeum.

Måske vil det heller ikke blive så meget at glæde sig over for den tjekkiske regering når formandskabet er overstået.

Sandsynligheden for at Tyskland og Østrig vil afvikle sine overgangsordninger er små. Efter det seneste valg i Østrig, hvor to invandringsfjendske partier fik stor fremgang, må de nærmest betegnes som ikke-eksisterende.

Tjekkiet kan heller ikke gøre meget for at fremskynde gennemførelsen af det vedtagne Servicedirektiv.

»Vi kan få gang i en første diskussion om implementering, men nok ikke så meget mere. Vi har ikke til hensigt at genstarte krigen om direktivet,« siger Marek Mora, på vegne af det kommende formandskab.

»Den samlede pakke om fri bevægelighed får nok mest betydning som en symbolsk markering,« siger den politiske analytiker David Král. ♦

Hvis nu præsident Klaus siger nej

TRAKTATEN. Tjekkiet præsident Václav Klaus gav som den eneste statschef i Europa højt og tydeligt udtryk for sin tilfredshed da forslaget til EU-forfatning blev stemt ned i Frankrig og Holland.

Klaus har heller ikke nogle problemer med at et flertal i Irland stemte nej til forfatningen i ny indpakning, nu som Lissabon-traktaten.

Den tjekkiske præsident hælder selv til at Lissabon-traktaten indebærer en så stor forandring af EU at det vil påvirke landets stilling som en selvstændig nation, og at det derfor nok vil kræve en folkeafstemning for at ratificere den nye traktat.

Formelt set kan Václav Klaus mene hvad han vil, og det gør han. Som præsident har han ikke noget veto overfor Tjekkiet ratificering. Den beslutning skal træffes med 3/5 flertal i parlamentets to kamre, Senatet og Deputeretkammeret.

Men først skal den tjekkiske forfatningsdomstol komme med en udtalelse om hvorvidt de nye spilleregler i EU er i overensstemmelse med landets grundlov.

Det vil muligvis ske i slutningen af oktober efter valget til kommuner, regioner og Senatet.

Og så er det at præsident Klaus' EU-skeptiske holdninger kan få betydning alligevel, selv om domstolen giver grønt lys, og selv om der vil være det nødvendige flertal efter senatsvalget.

»Ikke ligefrem nemmere«

Hvis Klaus finder at domstolen ikke har taget stilling til Lissabon-traktatens samlede betydning, noget som han har argumenteret for er nødvendigt, så vil han kunne forlange en mere nøjagtig vurdering, og eventuelt en grundlovsændring.

Så vil regeringen i hvert fald ikke nå at få Lissabon-traktaten ratificeret til formandskabet starter den 1. januar 2009.

Og hvad så, kan man fristes til at spørge.

»Ja, det vil jo ikke ligefrem gøre formandskabsarbejdet nemmere. Vi antager at traktaten bliver ratificeret i år,« svarer Marek Mora på statsministeriets formandskabskontor.

På den anden side vil et Tjekkiet som eventuelt har ratificeret traktaten på det tidspunkt, holde sig langt væk fra at påvirke Irland til at gøre det samme.

»Det bliver ikke os som lægger pres på, eller kommer til at terrorisere Irland, hvis jeg skal bruge et stærkt ord. Alle befolkninger har ret til at træffe deres egen beslutning, det er ikke noget som udenforstående skal blande sig i,« siger Marek Mora. ♦

Václav Klaus' overvejelser om Lissabon-traktaten kan læses på hans egen webside (www.klaus.cz) adskilt fra præsidentembedets officielle side (www.hrad.cz).

På klaus.cz kan man også blive klogere på hvad den tjekkiske præsident mener om blandt andet økonomien Milton Friedman, som han er en stærk tilhænger af, om klimaforandringer som han betragter som udokumenterede påstande, og om "miljøalarmister" som han mener truer frihed og velstand.

Polakkerne er mest glade for EU

I de nye medlemslande bekymrer man sig om social velfærd, sundhed og pensioner. I Vesteuropa frygter man indvandring og terrorisme. Holdningen til EU går på kryds og tværs.

EU-BEGEJSTRING. Begejstringen for EU i de nye medlemslande er ikke helt så stor som den har været.

Men i de fleste lande er det stadig over halvdelen af befolkningen der synes at medlemskabet af EU er en god ting. Og sammenligner man holdningen i de nye medlemslande med de 15 gamle, er der mere EU-begejstring hos de nye.

Hvert halve år kommer et nyt Eurobarometer som måler befolkningernes holdninger. Den sidste er fra juni 2008 og bygger på data indsamlet i foråret. Det mest markante resultat er – både i øst og vest – er at folk ser mere dystert på fremtiden, og at færre ser EU-medlemskabet som en god ting. Men der er store forskelle fra land til land.

Bulgarene ser sort

I alle medlemslande, nye som gamle, svarer færre at EU-medlemskabet er „en god ting“, sammenlignet med for et halvt år siden. Eneste undtagelser er Tjekkiet, Malta og Cypern.

I de nye medlemslande er den største ændring sket i Ungarn (- 8 procent), Letland (-8), Rumænien (-7) og Polen (-6).

Meget tyder på at utilfredsheden med den hjemlige situation og forventningerne til fremtiden afspejler sig i holdningen til EU. For eksempel mente hele 46 procent af bulgarerne at tingene vil udvikle sig til det værre i løbet af det kommende år. Det var en stigning på 20 procentpoints i forhold til efteråret 2007 – og dengang var stigningen på 10 points.

I Letland hænger den beskedne begejstring for EU utvivlsomt sammen med de voldsomme prisstigninger sidste år. I hvert fald steg andel af lettere som ser in-

flationen som det største problem, på et halvt år, fra 37 til 71 procent.

Sammen med Letland skiller Ungarn sig ud som de mest EU-kritiske blandt de nye medlemslande. Som de eneste mener et flertal ungarere at EU-medlemskabet ikke har været en fordel.

Polakker mest glade for EU

En sammenligning mellem Ungarn og Polen viser helt modsatte tendenser. Mens det polske folk er blevet mere og mere tilfredse med EU-medlemskabet (dog knækkede kurven i den seneste måling), så vokser utilfredsheden blandt ungarerne. Forskellen kan sandsynligvis delvist forklares med den kendsgerning at som følge af arbejdskraftens fri bevægelighed er omkring 2 millioner polakker rejst til Vesteuropa og sender i nærheden af 35 milliarder kroner hjem hvert år.

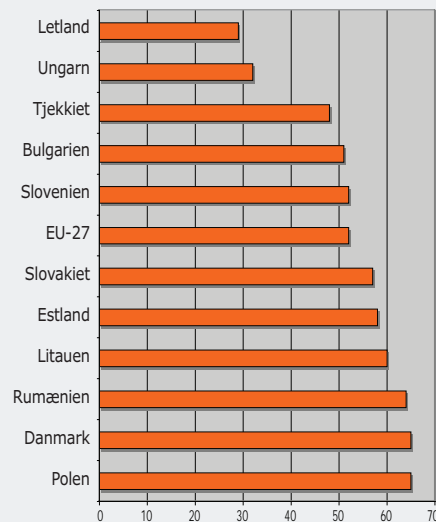
Ungarerne er slet ikke rejst ud i samme omfang og har ikke denne positive erfaring. Samtidig er ungarerne stærkt utilfredse med deres egne politikere og den forværrede økonomiske situation. Det forplanter sig uden tvivl i holdningen til EU.

Forskellige bekymringer

Der er store forskelle på hvad folk tænker i den østlige og vestlige del af Europa.

I Vest er folk rigere og har større tillid til de politiske institutioner. I Øst er folk relativt fattige og stoler kun lidt på deres politiske institutioner.

Er medlemskabet af EU en god ting?

Figuren viser hvor stor en andel af de adspurgte der svarer ja til at medlemskabet er en god ting. Kilde: Eurostat

Bekymringerne er også meget forskellige. Vesteuropæere har generelt færre "bekymringer" end østeuropæere, men frygter indvandring og terrorisme – som ikke spiller nogen rolle i Østeuropa. Her bekymrer man sig mere om sundhedsvæsen, leveomkostninger og pensioner – som ikke udgør et alvorligt problem i Vesteuropa.

I Østeuropa oplever folk langt større risiko for at havne i fattigdom, mens frygten for arbejdsløshed er næsten ens overalt.

Samlet set peger Eurobarometer-målingerne på at befolkningen i de nye medlemslande ikke er tilfredse med deres økonomiske og sociale situation. ♦

Der sker hele tiden nyt i forhold til de emner vi skriver om i NOTAT. Her fortæller vi kort om nogle af de seneste initiativer og beslutninger.

Tekst: Sven Skovmand og Åge Skovrind

Siden sidst

Mandelson forlader EU

Handelspolitik. Den hårdt trængte britiske regeringschef Gordon Brown har gjort den hidtidige EU-kommissær Peter Mandelson til erhvervsminister.

Mandelsons tiltræden vil styrke Gordon Brown, men den vil svække EU som nu får den helt uerfarne baronesse Catherine Ashton som kommissær for handel.

Mandelson var tilhænger af frihandel, selvom han tit blev stemt ned af de kommissærer der går ind for beskyttelse af EU's firmaer. Mandelsons udtræden vil uden tvivl gøre det endnu sværere at få gang i forhandlingerne om en liberaliseret verdenshandel.

Læs mere i NOTAT om handel med Afrika fra september 2007

15 billioner til kriseramte banker

LÅNEGARANTIER. Den internationale bankkrise har ramt alle EU-lande, og efterhånden har alle lande vedtaget krisepakker som skal give kunder og indskydere garanti for deres penge og sikre finanssystemet.

Garantierne er givet på et rent nationalt grundlag og beløber sig ifølge Kommissionen til det svimlende beløb af 15 billioner kroner.

Den irske regering vedtog i første omgang en hjælpepakke som kun kom de irske banker til undsætning. For at få den godkendt i henhold til EU's konkurrenceregler blev den siden ændret, så den også dækker udenlandske banker. Forskellige garantier i de enkelte lande kunne føre til at spekulanter flyttede deres penge over til de banker som havde de bedste garantier. Derfor har medlemslandene haft travlt med at blive enige om fælles regler.

I første omgang blev finansministrene enige om at hæve garantien for indskud fra minimum 150.000 kroner til 375.000 kroner. Der var forslag om et dobbelt så stort minimumsbeløb, men flere små lande frygtede at de ikke kunne klare det.

Efter en uge med fald i aktiekurserne på 20 procent blev de 15 euro-lande 12. oktober enige om at der skal stilles statslige garantier for lån mellem banker for at sparke liv i finansmarkedet. Mødet gav også løfte om at yde ekstra kapital til finansmarkedet. Det kan for eksempel ske ved at købe aktier og dermed gøre bankerne delvis statsejede.

Samtidig har Den Europæiske Centralbank lovet bankerne større garantier. Banken har også sat renten ned for første gang siden 2003.

På topmødet 15-16. oktober bakkede de øvrige EU-lande op bag planen og forsikrede om fælles vilje til at komme gennem krisen.

Der er dog ikke tale om en fælles plan i den forstand at landene bidrager til en fælles fond. Der er tale om fælles retningslinjer som de enkelte medlemslande selv skal gennemføre og ikke mindst finansiere.

Rumænien og Bulgarien mest korrupte

KORRUPTION. Rumænerne og bulgarerne opfatter deres lande som de mest korrupte blandt EU's medlemslande. Det viser en ny undersøgelse fra Transparency International.

Som de eneste EU-lande bliver Rumænien og Bulgarien overvåget af Kommissionen for at sikre fremskridt med hensyn til reformer af retsvæsenet og bekæmpelse af korruption og organiseret kriminalitet. Og det går ikke fremad i det ønskede tempo, lyder beskeden fra Bruxelles. I juli besluttede EU-kommissionen at suspendere udbetaling af 3,5 milliarder kroner til Bulgarien på grund af uregelmæssigheder og svindel med EU-midler.

Og heller ikke Rumænien gør nok for at komme korruptionen til livs. Det fremgik efter et møde den 30. september mellem Barroso og den rumænske premierminister.

Specielt er EU utilfreds med at det rumænske parlament i september vedtog en ændring af procedurerne for udnævnelse af statsadvokater. Kritikere mener at ændringen havde til formål at skille sig af med chefanklageren for korruptionsbekæmpelsen Daniel Morar.

Næste nummer:

Om privatisering af sundhed

Er Danmark ved at fjerne sig fra en model med solidarisk finansieret, offentligt sundhedssektor?

Og hvad kan det nye EU-forslag om behandling af patienter fra andre EU-lande betyde for Danmark i den situation? De spørgsmål forsøger vi at svare på i det kommende nummer af NOTAT, hvor du bl.a. kan læse artikler om patienters rettigheder i EU's indre marked, og om den private trend i den danske sundhedssektor.

Dyrt og uoverskueligt når patienter rejser

Fremtrædende danske socialdemokrater har rejst hård kritik af forslaget fra EU-kommissionen om „øget patientmobilitet“. Forslaget skal sikre patienters ret til at blive behandlet i udlandet med et stort tilskud fra det offentlige. Problemet er, mener mange, at planlægningen i det offentlige sundhedssystem kan blive ødelagt, og at den private løsning bliver mere fremherskende. Det vil gå ud over de fattigste.

Spring over i køen:

Køb en sundhedsforsikring

Private sundhedsforsikringer er blevet meget populære i Danmark. På få år er antallet eksploderet fra kun få til over 700.000 mennesker med en privat sundhedsforsikring. Betyder forsikringerne at vi nærmer os et todelt sundhedssystem, et privat og velsmurt for de rige, og et offentligt og forfaldent system for de fattige?

Portræt af den private sundhedsbranche

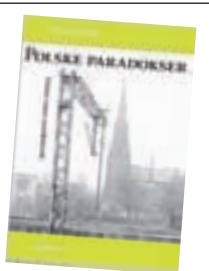
I USA som i EU er tidens løsen på sundhedsområdet „et større privat engagement“. Klinikker og hospitaler skyder op overalt, og lovgivningen giver mere og mere plads. Hvad er egentlig årsagen til denne vækst, hvordan ser den private sundhedsbranche i EU ud, og hvem presser på for at give den mere albuemrum?

Svar på quiz:

1-b, 2-b, 3-c, 4-a, 5-b, 6-b, 7-c, 8-b, 9-b, 10-a

Polen paradokser Polens nyere socialhistorie

Af Jens Jørgen Nielsen
330 sider, indbundet
www.frydenlund.dk

Test din viden

Svarene kan du finde i artiklerne inde i bladet, eller se de rigtige svar på side 31.

1. Hvornår blev Polen medlem af EU?	a) 2000	b) 2004	c) 2007
2. Hvilket land er det fattigste i EU (målt i købekraft per indbygger)?	a) Litauen	b) Bulgarien	c) Slovakiet
3. Hvilket af disse lande har indført euro som national valuta?	a) Tjekkiet	b) Estland	c) Slovenien
4. Hvad hedder præsidenten i Tjekkiet?	a) Vaclav Klaus	b) Lech Kaczynski	c) Lech Walesa
5. Hvilket land havde den laveste vækst i 2007?	a) Bulgarien	b) Ungarn	c) Polen
6. Hvad vil det sige at flere centraleuropæiske lande tjener penge på "varm luft"?	a) højere temperatur giver flere afgrøder	b) de udleder ikke så meget CO2 som Kyoto-aftalen tillader	c) der kommer flere "helseturister" fra Vesten
7. Hvad hedder pengene i Polen?	a) forint	b) koruna	c) zloty
8. Hvad hedder hovedstaden i Ungarn?	a) Bukarest	b) Budapest	c) Bratislava
9. Hvilket land overtager EU's formandskab fra 1. januar 2009 (efter Frankrig)?	a) Danmark	b) Tjekkiet	c) Letland
10. Hvilket af de nye EU-medlemslande har den største økonomi?	a) Polen	b) Rumænien	c) Tjekkiet

